

France Veber:

Proizvodnja in zadružništvo.

Zgodovina nam poroča o različnih gospodarskih krizah in nam pove zlasti še to, kakó utegnejo take krize nastajati ne le iz pomanjkanja, temveč tudi iz preobilja gospodarskih dobrin. In pomembni znaki pričajo, da je gospodarska kriza naših dni bolj kriza druge vrste in da se godi danes človeku slabo, ker je na svetu preveč — dobrega. Zlasti opažam, kakó se danes več in bolj dela kakor se je delalo poprej in kakó se sodobno socialno teženje in vrvenje zaganja v vsakega človeka, v siromaka in bogatina, v neuka in izobraženca, v delavca in podjetnika, v zadnjega državljana in prvega ministra. In kljub temu, da je taka in tolika dejavnost, taka in tolika življenska skrb, taka in tolika delovnost zajela vse stanove in vse ljudi, vse to, kakor vidimo, nič ne zaleže: še vedno živimo kakor iz dneva v dan in še vedno ne vemo, ali ne bo prihodnost temnejša od vse sedanjosti in kakršnekoli preteklosti. Jasno je, da je za to dejstvo nešteto posebnih razlogov in da je enemu človeku nemogoče, vse te razloge objeti, pa najsi bi iskal za njimi vse svoje življenje; to bo mogla storiti šele doba, ki bo gledala na nas, kakor gledamo mi recimo na preteklo stoletje. Zlasti smatram, da nam k pravemu razumevanju sodobnega stanja ne morejo mnogo prispevati moralisti, češ, da je vzrok vsemu temu neka moralna izprijenost sodobnega človeka. Zakaj moraliteta današnjega človeka se v bistvu ne razlikuje od moralitete človeka prejšnjih stoletij in drugič ni zanikati dejstva, da je današnji »moralni« človek vprav v najslabšem primeru le produkt današnjega »socialnega« človeka; v naših dneh povzroča greh povečini beda in ne bede greh.

To dejstvo je potrjeno še v posebni okoliščini, ki jo bodo brez dvoma tudi zanamci smatrali morda za največjo kulturno-zgodovinsko pridobitev našega časa. Ta okoliščina je dana z ono cenitvijo — dela, ki dobiva po sodobni brezposelnosti le še svojo posebno podkrepitev in utemeljitev. Zakaj tudi tega ne smemo pozabiti: brezposelni ne trpi samo fizično, on trpi, in to prvenstveno, tudi duševno. Brezposelnost nam ni več le znak

fizičnega pomanjkanja, temveč nam pomenja ona tudi rušenje naravnega dostojanstva slehernega človeškega bitja. Brezposelnost pa je toliko kakor nedelovnost, s čimer hoče biti tudi rečeno, da je samo v delu osnovno gibalo vsega človeku potrebnega in človeka vrednega življenja. Delo je že s á m o v r e d n o t a ! To je oni stavek, ki po svoji vsebinski veljavnosti kajpada ni omejen na noben čas in na nobeno dobo, ki pa je vendar šele v naših dneh dobil kri in meso in ki ga zato lahko s ponosom smatramo za osnovni stavek našega časa. Sleherno pravo, človeško delo pa je nadalje toliko kakor produkcija, proizvodnja; delati in proizvajati je v bistvu eno ter isto in je razlika samo v vidiku, s katerega motrimo človeka delavca in človeka proizvajalca: ko govorimo o delu, mislimo bolj na onega, ki — proizvaja, ko pa govorimo o proizvodu, mislimo bolj na to, kar poznamo kot učinek človeškega — dela. In prav v tem stiku moramo še pomniti, da sta delo in proizvodnja táko in toliko cenitev dobila samo po določenem gospodarskem razvoju človeškega življenja: šele ko se je ta razvoj v temeljih zmajal, je tudi delo zasijalo v vsem svojem življenskem pomenu in namenu. Zato končno tudi ni čuda, da je današnji ideal dela v prvi vrsti toliko kakor ideal gospodarskega dela, gospodarske proizvodnje.

Da je vsako gospodarsko delo obenem gospodarska proizvodnja, je takorekoč že na zunaj še danes najbolj vidno na točki obrtnega dela, kakor ga opravljajo na pr. krojači, urarji, kolarji i. t. d.; obrtnik nam najlažje že na zunaj pokaže, kaj s svojim delom dejanski ustvarja. Zato enako ni čuda, da je tudi zgodovina gospodarske proizvodnje postala kmalu toliko kot notranja zgodovina obrtnega dela. Znano je, da se je tudi gospodarsko življenje sprva razvijalo bolj v znamenju razlike med vladanimi in vladajočimi, pri čemer so bili vladani zlasti recimo kmetje, vladajoči pa rodni plemiči in cerkveni dostojanstveniki. Ali po notranji nuji gospodarskega razvoja je nastopil še »tretji stan«, ki je kaj hitro postal prvi in vodilni stan. In ta stan se je rodil in mogel roditi samo iz poprejšnje »domače obrti«, pri kateri je rokodellec sam záse proizvajal izdelke ali pa je šel ves izdelek, če je imel dele, ki pripadajo različnim obrtim, od rokodelca do rokodelca. Druga stopnja take domače obrti je bila »manufaktura«, pri kateri rokodellec preneha biti samostojen delavec in postaja le nesamostojen del proizvajalne celote. Najvažnejše pa je, da se že v manufakturi delo samo pričenja ločiti od — kapitala, ki je za delo potreben; delo opravlja manufaktorni delavec, za delo potreben kapital pa ima v rokah manufaktorni podjetnik. Vendar je na tej točki dejanski proizvajalec na svojem izdelku ročno in v marsikaterih ozirih tudi osebno neposredno udeležen; med delom in kapitalom je še ravnovesje medsebojne zavisnosti. Toda nastopi doba stroja in ž njo doba velike ali industrijske obrti. In tu se ono ravnovesje med delom in kapitalom naenkrat premakne in to na korist kapitala. Nastopi čas že prave kapitalistične gospodarske proizvodnje, ki ima tudi dve značilni stopnji. Za

stroj je potreben kapital in za kapital je potreben stroj, sámo človeško delo pa stopi v ozadje. Tako se porodi prvo nasprotje med dejanskim proizvajalcem in kapitalističnim podjetnikom in sta torej na tej stopnji kapitalistične proizvodnje vsaj — kapital in podjetnik še tesno združena. Toda kapitalist pričenja polagoma nalagati kapital v tuja podjetja in podjetja pričnejo prejemati posojeni kapital: nastopi še ločitev med kapitalom in podjetnikom in kapital dobi mesto suverene in vrhovne činjenice vsega gospodarskega življenja. Na tej drugi stopnji kapitalistične produkcije se pojavi samo eno osnovno nasprotje, čigar krajnika sta zgolj bančno gospodarstvo na eni strani in življenje delavskih proletarcev na drugi, dočim je »podjetnik« obsedel takorekoč med dvema stoloma in povsem naravno izkuša, da postane čimprej tudi sam kapitalist, ali pa vrže usoda tudi njega nazaj med proletarce. In to je v bistvu današnje stanje gospodarskega proizvodjanja.

Že podani oris pove, da gre tu res za notranje nuje gospodarskega razvoja in da bi nam za pravo umevanje tega razvoja prav malo hasnili še takó idealni nauki, kákušno naj bi bilo življenje; v tem stiku gre le za vprašanje kákušno to življenje dejanski je in kákušno bo, s tega vidika motreno, v bodoče biti moglo. Osnovna poteza sodobnega gospodarstva pa je v dejanski suverenosti samega kapitala in v enako dejanski podrejenosti samega dela. To dejstvo moramo v prvi vrsti zagledati, vse drugo pa nam táko gledanje samo še posebej poostčuje in lajša. Sem bi spadal zlasti na pr. razvoj tehnike, katéra edína omogoča veliko strojno proizvodnjo in ustvarja tudi svetovna prometna sredstva. S tem je nadalje tudi v zvezi ustvarjanje in pridobivanje velikih trgov, brez katerih bi bila prava kapitalistična proizvodnja že naprej nezmožna in naravnost nesmiselna. Dalje da predpostavlja ta proizvodnja nepregledno množico ljudi, ki so prisiljeni, služiti kapitalu in svoje delo podrediti — sredstvu, ki je za to delo potrebno, dalje da je vse to možno samo z vidika táke svetovne zakonodaje, ki sloni na načelu popolnoma svobodne konkurence, in da se končno v vsem tem izraža samo ničvredni egoizem kakorkoli mogočih poedincev ali tudi celotnih človeških skupin. S svoje strani pa bi prosil, da naj se v tej zvezi kot zares glavno vzame samo dvoje, troje. Prvič dejstvo, da je sodobna kapitalistična proizvodnja zgrajena na načelu, naj to, kar je naravni namen sleherne gospodarske proizvodnje, služi samo sredstvu, ki je za táko proizvodnjo še s svoje strani potrebno; merilo kapitala naj ne bo blagostanje producenta in konzumenta, temveč kapital naj bo merilo blagostanja. Drugič dejstvo, da je sodobna kapitalistična proizvodnja zares neizogibna notranja posledica dosedanjega gospodarskega razvoja samega in da vsaj neposredno ne gre na račun neke »moralne« spremembe v človeškem življenju; zgodovinska pot od prvotne domače obrti do današnje kapitalistične proizvodnje je interna, samonikla pot človeškega gospodarstva, ki bi je same izvengospodarske činjenice človeškega življenja ne mogle

ustvariti: »logika« te poti je svojstveno gospodarska in ne moralna ali kakršnakoli drugačna logika življenja. Tretjič pa dejstvo, da je vprav ta pot in ta logika s sodobno kapitalistično proizvodnjo — tudi definitívno zaključena. — Gospodarska proizvodnja je po lastnem razvoju dospela na točko, kjer po enaki notranji nuji sama sebe uničuje in ruši. Ni pravega kapitala brez pravega proletarijata in ni pravega proletarijata brez pravega kapitala: toda kapital se na življenje in smrt bori s proletarijatom, proletarijat pa s kapitalom. Tu se neha vsak kompromis in če bi šli po tej poti naprej, bi mogli pričakovati samo še načelno ustavitev slehernega gospodarskega proizvodjanja.

S tem prehajam zopet k uvodnim mislim in še bolj k naslovu pričujoče razprave: Saj bi po rečenem utegnil kdo meniti, da je potemtakem možen samo še povratek nazaj, k časom naših pradedov, ki še niso poznali razkola med delom in sredstvi za delo. Tak povratek pa je nemogoč: zgodovina gre samo naprej in ne pozna nobenega koraka nazaj, negledé na to, da se tudi znana pesem o nekih zlatih starih časih, če si jo pobliže ogledamo, ponavadi opira bolj na fantazijo, nego dejansko resnico; saj je trpljenje trajna spremljevalka človeškega življenja. Tembolj pa se sklicujem na dejstvo, da si že skozi cele rodove utira pot neka nova oblika gospodarskega življenja, ki nudi vse pogoje za resnični nadaljnji gospodarski razvoj: je to **zadružno gospodarstvo** in torej tudi **zadružna gospodarska proizvodnja**. Prvič tudi **zadružnost** je in hoče biti svojstveno **gospodarska činjenica** človeškega življenja in ostane takó tudi nadaljnji, **zadružni razvoj življenja** njegov notranje-gospodarski razvoj. Drugič tudi **zadružnost** ne kliče k nemogočemu povratku k davni preteklosti in nikakor ni gol posnetek recimo starodavnega »plemenskega zadrugarstva«; tudi današnje zadružništvo nasprotno sloni na vseh pridobitvah kulture in civilizacije, znanosti in tehnike. Tretjič pa vprav **zadružno gospodarstvo** po svojih najglobljih osnovah že naprej onemogočuje vsak razkol med samim »kapitalom« na eni strani in samim »delom« na drugi. Tudi **zadružna gospodarska proizvodnja** utegne biti poljubno »velikoobrtna« in **strojno - tehnična**: ali tu zdrkne »kapital« naravnost avtomatično na mesto samega proizvodjalnega sredstva, na njegovo **dosedanje** mesto pa stopijo osnovni življenski nameni vsega človeškega dela. Življenski živec **zadružne gospodarske proizvodnje** ni zahteva po neprestanem večanju kapitala, pač pa zahteva po ohranjanju in večanju **živega** blagostanja in to nedeljeno na strani zadružnika producenta in zadružnika konzumenta. V tem dejstvu je kajpada že vsebovana tudi **moralna** stran zadružne proizvodnje, katera edina more delu človeka dati oni dejanski pomen, kakor ta pomen danes pač vsi že čutimo, čeprav še ga zdaleka nismo tudi življenski deležni. Vse to pa me sili k prepričanju, da je osnovna **gospodarska proizvodnja** bodočnosti samo **zadružna proizvodnja**.* In izrecno še dodam, da hočem s tem izpovedati **dejstvo** in ne — želje.

* O pravih nosilcih (»subjekti«) zadružnega gospodarstva bom pa govoril še v posebnem članku.

Mednarodni dan štednje

Ko smo prišli na ekskurziji v Južno Srbijo v malo mesto Prilep, nam je razkladal neki profesor znamenitosti krajev kraljeviča Marka in zgodovino njegovega naroda, ki je vzlic 500letnemu jarmu ohranil svoj jezik, svoje običaje in svojo narodno individualnost. Skoro nepojmljivo se nam je to zdelo. Profesor pa nam je razložil skrivnost in dejal: Naš narod je skromen in deloven. Nikdar ne klone, ne prosi pomoči, ne zanaša se na druge, z lastnimi sredstvi in s svojim delom in s svojo varčnostjo si skuša pomagati in gospodarsko vzdržati. Kdor zasluži 20 Din dnevno, si prihrani vsaj 5 Din. In če zasluži tudi samo 5 Din, si bo znal še od tega pritrpati in prihraniti za slabše čase. Narod s takimi lastnostmi mora vzdržati, gospodarsko svoboden mora dočakati tudi politično svobodo. In v to svobodo je prinesel naš narod še dragoceno doto: visoko srčno kulturo, ki se odraža zlasti v njegovi poštenosti. Če potrebuje kdo denar in si ga mora izposoditi, gre k prijatelju ali sosеду. Brez porokov, brez potrdila ali zadolžnice ga dobi in vrne ga prav gotovo v domenjenem času. In če ga ne zmore sam, mu pomaga vsa družina, njegovi sorodniki ali znanci, samo da mu ne more nihče očitati, da ni držal svoje besede.

Na ta izvajanja imenovanega profesorja sem se spomnil, ko mi je bilo treba opozoriti naše združnike na mednarodni dan štednje, ki ga obhajamo 31. oktobra vsakega leta.

Skromnost in štednja! Naš narod na jugu je v resnici skromen. Ne pozna luksusa, čišla domače platno in volno, in vendar je zadovoljen, srečen in ponosen. Noče biti suženj potreb, h kateri nas vzgaja tako zvana zapadna kultura, ki nam je na severu v marsikaterem pogledu tako vsiljiv in v današnjih časih mnogo predrag malik.

Res je, da se ne moremo več povrniti v preprostost in skromnost naših južnih bratov, vendar nam prinaša sodobni čas brez dvoma veliko nepotrebne navlake, ki ni v skladu z našo gospodarsko močjo in ki niti nima pravice, da bi po njej presojali pravo in resnično civilizacijo in kulturo. Seveda, proizvajalcem je na tem, da imajo trg; zato je treba ljudi z reklamo in modo privaditi, da jim postanejo neobhodne tudi stvari, brez katerih bi se lahko živelo, ne da bi trpela naprednost in kultura.

Skromnost in varčnost! Oboje se lahko pri nas stopnjuje. Posamezniki so to dokazali. Dokazali so, da se more živeti tudi z najskromnejšimi mesečnimi prejemki — zgled premnogi naši delavci, ki se znajo obvarovati dolgov, ki kupujejo za gotovino in ki žive, trdo sicer, vendar še človeka dostojno. Morda drugi, ki imajo večje prejemke, ne morejo z njimi izhajati, se pogrezajo v dolgove in gospodarsko propadajo. To pa ponajveč vsled tega, ker so sužnji svojih lastnih namišljenih potreb.

Če bi bilo združništvo samo trgovina, bi nam bilo ljubše, če bi naši člani čimveč kupovali in da bi kupovali na kredit. Saj ljudem se odtegne,

kar vzamejo! Toda kot združniki pravimo: Osvobodite se, kupujte le to, kar v resnici potrebujete, kupujte za gotovino! Vaše potrebe ne smejo biti v nobenem primeru večje kot so vaši dohodki. Potem boste šele zares svobodni, svobodni ne samo kot poedinci, svobodni kot stan, kot državljan in kot ljudje. Gospodarska neodvisnost naj bo vaš cilj!

Varčujemo! Varčevati se pravi, ne porabiti vsega, kar imam, nego vsaj nekaj, pa naj bi bilo še tako malo, hraniti za slabše čase. Varčevati se pravi, odreči se vsemu nepotrebному. Varčevati je dolžan zlasti še tisti, čigar gospodarska bilanca je pasivna. Kako malo energije bi bilo nekaterim potrebno, da se rešijo dolga, kako lepe vsote bi drugi že imeli prihranjene, če bi vlagali mesečno v našo Kreditno zadrugo!

Če bi kdo na naša izvajanja vstal in dejal: Kako naj štedimo, ko nimamo sredstev niti za najpotrebnejše, komaj za hrano in še ta mora biti zelo skromna. Priznam, da je dandanes med nami mnogo takih, ki se ne morejo pri najboljši volji v svojih potrebah še bolj utesniti. Toda poziv k varčevanju je spričo njih še bolj potreben. Kajti varčnost je pogoj blagostanja vseh. Razsipnost imovitejših ima za nujno posledico obubožanje mase. Kdor varčuje se sam gospodarsko okrepi, prispeva pa tudi k splošnemu blagostanju. Ugovor, da bi prevelika štedljivost slabo vplivala na zaposlitev in obče gospodarstvo, ne drži. Kdor do kraja premisli in premotri gospodarski krogotok, kdor ima pred očmi splošno socialno blaginjo, ne more zanikati, da je varčevanje činitelj, ki izravnava ekonomske disonance, ki utrjuje zlasti odpornost šibkih slojev, ki jim jamči človeka vredno in dostojno življenje.

Naj ne gre naš apel k štednji brez učinka vsaj ne mimo tistih, ki bi mu lahko sledili. In takih je vzlic današnjim prilikam — še mnogo.

Fr. Gorše:

Merkantilizem, fiziokratizem, liberalizem.

Novi vek je prinesel v razvoju narodnega gospodarstva popoln preokret in temeljito spremembo. Tehnične iznajdbe, geografična odkritja prostranih in bogatih dežel daljnega zapada ter morskega pota v cvetoče južnoazijske dežele, so v temelju porušile zastarelo cehovsko, fevdalno in naturalno gospodarstvo. V zapadni Evropi so nastale nove mogočne, politične in nacionalne države, ki so za več stoletij prevzele vodstvo in usodo evropskih narodov v svoje roke. Nova svetovno trgovinska konjunktura je dvignila pomen trgovine in s tem tudi gospodarsko, politično in kulturno moč Portugalske, Španije, Francije, Nizozemske in Anglije. Absolutistične države so zamenjale staležke, najemnike je nasledila stalna vojska, centralizirana uprava je ustvarila uradniški stan. Za vzdrževanje ogromnega državnega aparata so države potrebovale velike množine denarja, čigar pomen se je močno dvignil. Vladarji in državniki so si belili glave, odkod

dobiti potrebna sredstva za vzdrževanje dvora, vojske in uradništva. Iz tega je nastal prvi gospodarskopolični sistem, ki ga je zastopnik znanstvenih gospodarskih nauk Adam Smith (1723—1790), univerzitetni profesor v Glasgowu na Škotskem nazval merkantilizem.

V merkantilizmu so združena načela, po katerih so vlade in državniki od 16. do 18. stoletja vplivali na gospodarsko življenje. Znanstveno ta nauk ni nikjer sistematično razvit, vendar je imel ogromen vpliv na gospodarski in politični red Evrope. Merkantilizem sloni na stališču, da denar predstavlja bogastvo države in da je blagostanje naroda odvisno od množine plemenitih metalov, ki se nahaja med narodom. Zato naj država podpira produkcijo zlata in srebra ter s prepovedjo izvoza teh metalov in s pospeševanjem obrtne in industrijske produkcije ter podpiranjem trgovine skrbi za čim aktivnejšo trgovinsko bilanco. Pod trgovinsko bilanco razumemo razmerje med vrednostjo uvožene in izvožene robe. Čim bolj presega izvoz uvoz, tem več zlata in srebra priteka po merkantilističnih načelih v deželo. Merkantilisti so trdili, da pomeni aktivna trgovinska bilanca blagostanje naroda, ker pri povečanem izvozu priteka v deželo denar, dočim vodi pasivna trgovinska bilanca narod v siromaštvo.

Hoteč doseči ta cilj, so države globoko posegale v gospodarsko življenje in z vsakovrstnimi ukrepi pospeševale gospodarski razvoj. Odpravile so zastarele ovire cehovske dobe in naturalnega gospodarstva, gradile so ceste, kanale in mostove, odstranile so pobiranje raznih dajatev v notranjosti države, ki so ovirale razmah trgovine, podpirale so razvoj velikih tržišč in pospeševale promet. Z odpravo izvoznih carin za industrijske proizvode in z izvoznimi premijami, s prepovedjo izvažati sirovine, ki so služile domači industriji, in z oviranjem uvoza tujih industrijskih proizvodov so skušale države dvigniti izvoz in omejiti uvoz vse v svrhu, da se doseže ugodna trgovinska bilanca.

Razvoj obrti in industrije je zahteval mnogoštevilno prebivalstvo, ki lahko da cenene delavske moči. Zato je država pospeševala množenje prebivalstva s tem, da je dajala nagrade družinam s številno deco in jih oprostila vseh davkov, a cene življenskih potrebščin je s prepovedjo izvoza žita skušala držati nizko. Tako je sicer vplivala ugodno na razvoj obrtne in industrijske delovnosti, zanemarjala pa je poljedelstvo.

Da bi dvignile narodno industrijo, so države privabile iz tujih dežel odlične mojstre, ki so pomagali ustanavljati nove industrije in pospeševati obstoječe. Beneški steklarji v Parizu in nizozemski tkalci v Angliji so ustanovili nove obrti, ki so prinesle obema deželama mnoge koristi. Podpiranje industrije in obrti je smatral merkantilizem le za začasno sredstvo, ki naj ju podpre država le v začetku, dokler sta še slabotna. Ščasoma se je pokazalo, da je merkantilizem denar cenil previsoko in da je njegovo naziranje, da se narodno gospodarstvo more dvigniti le pod varuštvom države, napačno. Največji vpliv na državno politiko je imel merkantilizem v Angliji in Franciji. Izrazit zastopnik angleškega merkantilizma je Oliver

Cromwell. Ta je leta 1651 izdal znamenite »Navigationsakte«, ki so dopuščali uvoz robe v Anglijo samo pod pogojem, da jo uvažajo ali angleške ladje ali ladje zemlje, odkoder se roba uvažja. Leto 1651. pomeni za angleško zunanjo trgovino zgodovinsko velevažen dogodek, ki je povzročil razvoj angleške mornarice in je pripomogel, da je v kratkem zavzela med vsemi mornaricami prvo mesto, ki ga je obdržala še do danes.

Iz Anglije so se širila merkantilistična načela v Evropo, kjer so se jih oprijeli posebno v Franciji. Francoski minister Colbert (1619—1687) je s povečanjem obrti in industrije po načelih merkantilizma dosegel velike uspehe v napredku narodnega gospodarstva in je pokazal največ praktičnega razumevanja za sistematično delo, vsled česar so ga smatrali za glavnega zastopnika merkantilizma in so nazvali njegov sistem kolbertizem.

Ker je merkantilizem pospeševal le industrijo ter popolnoma zane-marjal poljedelstvo in ker je država le preveč posegala v gospodarsko življenje, se je pripravljaj preokret. Prvi glasovi proti merkantilizmu in njegovim načelom so se čuli v Angliji iz vrst pisateljev, zlasti Petty-a, Locke-a in Northa. Ti pisatelji zastopajo načela, da bogastvo ne obstoja v plemenitih metalih, temveč da je izvor bogastva v človeški delovnosti. Za trgovino potrebna množina denarja se urejuje sama. Zavzemajo se za mednarodno trgovino in so nasprotniki merkantilističnega carinsko-zaščitnega sistema. Narod ne obogati pod vplivom državne zaščite, temveč s pridnostjo v miru in svobodi.

Merkantilistična gospodarska politika je rodila fiziokratizem. Njegovi temeljni nauki so: Prirodno bogastvo države sloni na poljedelstvu, poljedelstvo sloni na prirodi, ki edino doprinaša čisti dohodek. Tega čistega odhodka ne more prinašati ne trgovina ne industrija. Industrija ne proizvaja nove materije, ona menja samo obliko, trgovina se bavi samo s posredovanjem že produciranih dobrin. Blagostanje države je odvisno le od čistega prinosa, ki ga more nuditi le poljedelstvo. Ker je poljedelstvo edini izvor bogastva, naj se uvede le davek na zemljišče. Vmešavanje države v gospodarski razvoj je nepotrebno, ker ovira svobodni razvoj agrarne produkcije. Priroden red, prost vsakega vmešavanja, je najboljši in najkoristnejši. Vse naj se razvija in teče svobodno brez vsakega zunanjega vpliva. Denar je roba, kakor vsaka druga roba. Ta načela so rodila važne posledice v gospodarski politiki fiziokratizma.

Fiziokrati so zastopali torej merkantilizmu popolnoma nasprotno stališče. Po njihovih načelih je poljedelstvo edini vir bogastva, trgovina in obrt pa igrata v narodnem gospodarstvu prav skromno vlogo, ker dobrine le prenašata. Glavni gospodarski izdejal vsakega naroda mora biti usmerjen na pomnožitev čistega prinosa. Fiziokrati zavračajo umetno pomnoževanje prebivalstva in so pristaši svobodnega razvoja trgovine in industrije ter odklanjajo tudi v poljedelstvu vmešavanje države. Ustanovitelj teoretičnega znanstvenega fiziokratizma je francoski državnik Quesnay (Kesne),

praktično pa je fiziokratska načela izvajal v Franciji minister Turgot. Fiziokratski nauk je močno vplival tudi na nekatere voditelje francoske revolucije. Francija se mora zahvaliti fiziokratizmu, da je zemlja razdeljena med male posestnike. Fiziokratska šola je prva gospodarska šola, ki je imela pristaše v inozemstvu. Glavna napaka fiziokratizma sloni na zamenjavanju bogastva z materialnimi produkti in vrednosti s proizvodnimi stroški.

Po »Navigationsaktih«, ki so bil izdani l. 1651, sta trgovina in industrija v Angliji silno napredovali, a tudi poljedelstvo v tej državi ni bilo tako zanemarjeno kakor drugje. Proizvodi angleške industrije so zahtevali prodajo na svetovnih tržiščih. Ker je bil uvoz sirovin otežkočen vsled mnogoštevilnih carinskih uvoznih prepovedi, je mladi industriji, ki je brezobzirno zahtevala razmah, pričelo primanjkovati sirovin. To je pobudilo pri angleških pisateljih in filozofih nove misli in nove nazore o gospodarskem življenju. Najznamenitejši med vsemi je bil Adam Smith, ki je s svojim znamenitim delom »Raziskovanje o bistvu in vzrokih blagostanja narodov«, postavil nove temelje narodno-gospodarski znanosti. Smith je mnenja, da v gospodarskem življenju vladajo prirodni zakoni. Temeljni princip gospodarstva je po njegovem mišljenju privatni interes, ki v gospodarski svobodi in splošni konkurenci najbolj pospešuje narodno gospodarstvo in splošno blagostanje. Smith uči torej gospodarski liberalizem. Splošnemu blagostanju stavlja nasproti in posebno poudarja dobro in blagostanje posameznika in zahteva ukinitve vseh ovir, ki so na potu svobodnemu razvoju.

Smith je naziranja, da blagostanje in bogastvo ne obstoja v denarju, temveč v množini dobrin, ki jih ima narod na razpolago za kritje svojih potreb. Čim več ostane teh dobrin, potem ko so bile potrebe krite, tem večje je blagostanje naroda. Narodno blagostanje se večja z množenjem vrednosti, ki jih pospešuje produkcija in vsaka gospodarska delovnost. Ni samo poljedelstvo produktivno, temveč tudi obrt in industrija ter trgovina. Delo je vir vsega bogastva in blagostanja. Kolikor je utrošenega dela v proizvodih, po tem se določa tudi vrednost posameznih dobrin. Plodnost dela se posebno poveča z delitvijo dela. Delitev dela je glavni vzrok večjega blagostanja, ona že sama pospešuje intenzivnost in produktivnost dela.

Smithu se predbaciva, da je postavil gospodarski egoizem v središče svojega sistema in da je zagrizen individualist, ki v svobodnem razvijanju sil vsakega poedinca vidi glavni pogoj napredovanja človeške družbe. V teoriji o delavski plači zastopa stališče, da je ta plača odvisna od ponudbe in povpraševanje po delu in da najnižjo plačo določajo stroški, ki so potrebni za vzdrževanje delavca. Ponudba in povpraševanje sta pa zopet odvisna od razpoložljivega kapitala. Smith je prvi opozoril v svojih delih na važno vlogo, ki jo igra kapital v produkciji. Pogosto se obrača proti kapitalistom, proti visokim dobičkom in ugotavlja socialna nesoglasja. Spoznava že napetosti med dohodkom in delom pri veleposestnikih in

kapitalistih. Po Smithovem naziranju je gospodarstvo mehanizem, čigar krmilo se stalno samo urejuje.

Merkantilizem in fiziokratizem sta se zavzemala za posamezne panoge produkcije, prvi za trgovino in industrijo, drugi za poljedelstvo. Smith pa predpostavlja interese skupnosti interesom posameznikov in zastopa interese konzumentov. Smith je odločen zastopnik nevmešavanja države v gospodarsko življenje in omejuje funkcije države na varstvo in zaščito državljanov. Je optimist, ki je popolnoma prepričan, da more prava gospodarska svoboda plemenito vplivati na človeški egoizem in ga ublažiti. Smith ima največ zasluge, da je svoja in prednikov naziranja združil v sistem. Misel na družabni in gospodarski napredek prevladuje njegov sistem. Gospodariti pomeni po Smithu, pridobiti si bogastvo. Smithova dela preveja ideja gospodarskega izenačenja med ljudmi na osnovi načela vrednosti dela.

Smithov nauk o narodnem gospodarstvu sta izvajala dalje Angleža Malthus in Ricardo. Ricardo je zastopal teorijo o vrednosti dela še v ostrejši obliki kot Smith in še bolj poudarjal, da je vrednost robe odvisna od množine dela, utrošenega v produkciji. Po Ricardu je kapital rezultat nakopičenega dela. Znamenit je njegov nauk o zemljiški renti. V vsakdanjem življenju razumemo pod rento dohodek, ki ga lastnik dobiva od zemljišča. V narodnem gospodarstvu razumemo pod rento oni del prinosa zemljišča, ki ostane, če se od dohodka odbijejo obresti, kvota za odplačevanje vloženega kapitala in dobiček podjetnika (Beloševič). Ricardo misli o postanku zemljiške rente takole: Ko so ljudje iskali bivališča, so posegali po najplodnejši zemlji in jo naseljevali. Sčasoma so se razmnožili in so morali nekateri, ker je dobre zemlje zmanjkalo, biti zadovoljni tudi z manjrodovitnejšim zemljiščem. Dokler je bila obdelana zemlja enake rodovitnosti, toliko časa so ljudje z obdelovanjem trošili enako množino dela. Ko so se pa nekateri naselili na manj rodovitni zemlji, so morali trošiti za obdelovanje več sil in truda in so do svojih produktov prišli mnogo težje, vsled česar so tudi svoje proizvode cenili mnogo višje. Ker se je cena produktov ravnala po drugih, so prvi vsled ugodnega prirodnega položaja dobili za svoje proizvode mnogo več kot so potrošili dela. Ta višek, ki so ga dobili prvi in ki sloni na bolji kakovosti zemljišča, imenuje Ricardo zemljiško rento. Ako bodo pri porastu ljudje zasedli še manj rodovitno zemljo, bodo dobili zemljiško rento tudi drugi.

Razven te teorije je razvil Ricardo tudi teorijo o vrednosti.

V dobi Malthusa je angleški kapitalizem pokazal svoje temne strani. Siromaštvo je tako porastlo, da je država izdala poseben zakon, ki je zahteval vzdrževanje delavcev v času brezposelnosti. Cene živilskim potrebščinam so silno narasle in prebivalstvo je javno kazalo nejevoljo. Nekateri angleški pisatelji so že tedaj zastopali mišljenje, da je vzrok siromaštva nepravična razdelitev dobrin in da delavec zasluži v eni uri toliko, da bi se mogel preživeti, če bi se dobrine razdelile pravično med vse. Malthus se je v svojih delih ostro obrnil proti takim naziranjem in

je zastopal stališče, da je vsemu zlu krivo prehitro množenje prebivalstva. To hitro množenje se mora preprečiti s tem, da se ne sklepajo prezgodaj zakoni in da družine nimajo preveč otrok. To naziranje je imelo velik vpliv na gospodarsko in socialno politiko tedanje dobe. Kapitalisti so izrabili Malthusovo naziranje in odvrčali od sebe vzroke nastalega siromaštva one dobe in krivili delavce, da s prehitrim množenjem sami silijo v bedo. Navzlic Malthusovem naziranju o množenju ljudi, izraženem v njegovem delu, se mu ne more očitati, da je branil kapitaliste.

Proti naziranjem teh treh zastopnikov znanstvenega liberalizma so se pojavili kmalu odločni glasovi. O tem prihodnjč.

GOSPODINJSTVO

M. M.:

Manufaktura

V zadružni prodajalni imamo letos že kar poseben zimski oddelek. Če stopite v ta oddelek, vam postane že od samega gledanja prijetno toplo, kakor da bi imeli že na sebi obleko iz blaga, ki ga tu pregledujete. Velike bale vsakovrstnega blaga so nakopičene na policah in ker je tam prostora že davno zmanjkalo, so naložene tudi na pultu. Zakaj bi jih pa tudi spravljali kam na dno ali visoko pod strop, saj kar ginejo druga za drugo, zrezane v večje in manjše, v papir zavite kose, tja v lift in na cesto, v spretno roko, da jih bodo sešile v toplo zimsko obleko, iz katere bomo v prijetnem ugodju lahko strgali korenjček tudi najhujši zimi.

Pripombe h krojni poli.

K š t e v. 1 in 2. Za živiranje plašča in kostuma je treba res že precej spretnosti, zlasti za izdelavo ovratnika in všivanje rokavov. Kdor zadene to dvojce, ima dobro sešito obleko že na pol zasigurano. Natančni, s skicami razloženi opis izdelave plašča sem priobčila na lanski zimski krojni poli. Ona, ki bo delala morda prvi kostum ali prvi plašč, naj vzame cenejše blago, da bo eno ali drugo lažje ponosila, če se ji bo kaj ponesrečilo. Poizkusite pa le, saj se dobi blago že res poceni. Kroji na poli so kolikor mogoče preprosti, namenjeni so pač domačim šiviljam.

Plašče potrebujemo kaj različne. Nekatere imajo rajše plašč iz tanjšega volnenega blaga, ki se potem podloži z vatelinom in podlogo. Za take plašče ima zadružna prodajalna prvovrstni volneni enobarvni diagonal v solidnih barvah. Nekoliko debelejši so modni enobarvni velurji, in sicer gladki in črtasti, in pa velurji, imenovani buklé. V zalogi so tudi cenejši velurji in sukno, oboje v temnejših barvah. To blago je primerno zlasti za praznične plašče. Za izredno tople plašče imamo pliš, astrahan

in blago krimer v lepih solidnih barvah. Te vrste blago se zelo uporablja tudi za našitke in okraske zimskih plaščev in kostumov namesto kožuhovine.

Drugim zadrugaricam je za plašče bolj všeč debelejšje blago, zato da ni treba vatelina, in da je plašč podložen samo s podlago. To so plašči za vsak dan, ki jih ni treba vedno likati in snažiti. Taki plašči so torej brez vatelinovega vložka in zato tudi za šivanje veliko preprostejši. Tudi za tak plašč imate v združni prodajalni na razpolago vsakovrstno blago. Oglejte si modno volneno blago, tkano iz debelih niti, in sicer cenejše, pa tudi boljše vrste, ki ima videz bukleja. To so nove vrste blaga. Za športne plašče je pa primerno blago, ki ga že poznate. Pri tem mislim na lepe diagonale v dveh barvah, melirano volneno blago, razna sportna sukna in volneno blago pepita. Za hubertuse si lahko izberete kamelsko kosminje v črni, sivi, zeleni in rjavi barvi. Za raglane brez podloge dobite med moškim blagom lepe diagonale in duble.

K šte v. 3. Skoro vsako lažje blago za plašč je primerno tudi za kostum. Poleg blaga, katerega sem omenila že za plašče, dobite za kostume še lahke diagonale, razne ripse, lahko melirano blago in razne vrste bukovega sukna (lodnov), ki so za izrazito sportne kostume.

K vsakemu blagu za plašč ali kostum imamo tudi podlogo v primerni barvi, tako da plašč ali jopič ne bo lep samo od zunaj, marveč tudi od znotraj. Podloga mora biti vedno gladka. Čim bolj je gladka, tem lažje se obleče in tem manj trpi obleka. Sedaj se ponajveč podlaga z umetno svilo, ker je gladka in razmeroma poceni. Za sportne plašče in kostume dobite usnjene pasove in usnjene rokavice v enaki barvi in pa pisane barete in čepice.

K šte v. 4. Ker bluzo peremo, mora biti iz takega blaga, da je vsakikrat, kadar je oprana in zlikana, kakor nova. V združni prodajalni imamo, kakor že veste, vsakovrstno blago za bluze: cefir, frenč, razne umetne svile, in sicer enobarvne, črtaste in vzorčaste, pravo svilo enobarvno in karirano, vrh tega pa še lahko volneno blago in razno pralno blago.

K šte v. 5. Kakšno obleko potrebujete? Za vsak dan ali praznično? Za preproste vsakdanje obleke si izberite cenejše volneno blago iz Varaždina, ki se dobi že od 35 Din naprej v prav lepih barvah, bodisi enobarvno, črtasto, škropljeno ali s svilenimi efekti. Prav lepo in primerno za tako obleko je tudi redko tkano blago, ki ima videz tenkega bukleja, ali pa vzorčasto tkano, v videzu vzorca pepita v raznih barvah. V tem blagu in pa v blagu za plašče je tako velika izbira, da bi bilo najbolje, ako si pridete ogledati vse sami, ali pa, da si pogledate vzorce, ki vam jih prinese naš potnik na ogled.

Za praznične obleke je primeren tudi žamet, ki ni samo lep, ampak tudi topel. Obleko iz žameta lahko oblečete za vsako priliko, zbrati si pa morate seveda primerno barvo. V združni prodajalni so v zalogi vse

vrste žameta v lepih barvah in z lepimi vzorci priznanih svetovnih firm Linden, Fröhlich, Richter, ki jamčijo za dobro kvaliteto svojega blaga. Kako gosposka bi bila šele praznična obleka iz svilenega krepa v zeleni ali rjavi barvi s tenkimi črnimi efekti ali pa obleka iz svilenega krepa flamižola, ki ima videz drevesne skorje. Če je pa katera navdušena za gladko svilo, bo prav lahko izbrala med enobarvnim svilenim krepom in krepdešinom, ki so eden lepši od drugega.

Vsaka zadrugarica naj bi si pri nas izbrala tudi čevlje, saj dobi kakršne hoče, za k plašču, kostumu, prazničnemu ali sportnemu, k praznični ali domači obleki, za mesto ali deželo. Za doma pa copate, visoke, nizke, usnjene, iz blaga, kamelskega kosminja ali pisane bosanske. Prav nič ne bomo v zadregi, če boste še tako izbirčni. Izbirajte tako dolgo, da boste našli, s čimer boste zadovoljni in kar boste z veseljem nosili. Imamo zbite in šivane damske čevlje; šivani so seveda nekaj dražji. Boljši čevlji iz svetlega usnja imajo polvisoko ali visoko peto, so na zadrgo ali z jermenčkom, so enobarvni ali kombinirani z gadjo kožo. Salonski čevlji so iz jelenje kože, gladki ali kombinirani, čevlji za trpež pa iz močnega usnja s polvisoko peto, razni izrazito sportni čevlji pa z nizko peto. Škoda, da nimamo za čevlje posebnega izložbenega okna, kjer bi laže pregledali; čakajo pa na vas v prvem nadstropju lepo vloženi v kartone. Pridite kmalu, dokler je zaloga kompletna.

Včasih so tlačili v čevlje papir, cunje ali slamo, da so se posušili in da so obdržali obliko, kar pa ni več potrebno, ker so za to že lesena ali kovinasta kopita s prožnim peresom. Na takem kopitu se čevlji lepo napne in obdrži obliko dolgo. Enajst dinarjev, kar stane pri nas par kopit, se vam kmalu izplača. Pa tudi vložki za v čevlje iz slame, plutovine in lofaha so vam na razpolago. Imamo seveda tudi razne kreme za čiščenje čevljev in najboljšo mast za mazanje čevljev za trpež. Menda ni treba posebej poudariti, da dobite za vsak par čevljev tudi primerne nogavice, navadne, svilene ali flor, k vsaki obleki pa primerne rokavice, pletene in usnjene, navadne in z velikimi zapestniki. Še celo ogrlice iz biserov ali modnih kovin ni treba kupovati drugod, ker imamo prav lepo izbiro tudi v tem blagu.

Dobili smo novo pošiljko dežnikov, otroških, ženskih in moških, navadnih in svilenih s prav lepimi palicami.

Za žempre, ki jih boste sami pletli in kvačkali, vam nudimo prav lepo volno in vse druge potrebščine za ročna dela, kakor razne svile, prejico, kvačkanec i. t. d. Razume se, da ima naša prodajalna tudi letos kakor vsako leto veliko žemprov, damskih in otroških, in tudi moških svitrov in pulovrov.

K šte v. 6 in 7. Med veliko zalogo blaga, ki sem ga omenila v uvodu, je tudi blago za moške in deške plašče in obleke. Za težke zimske plašče, zlasti za raglane, se jemlje ponajveč blago dubl, v splošnem se pa za zimske plašče prav dobro obnaša enobarvno in melirano sportno blago,

med katerim so prav lepi in trpežni diagonalni. Poleg tega blaga je v zalogi tudi trenčkot v običajnih barvah, in sicer za hubertuse, če pa potrebujete blago za pelerino, vzemite kamelsko kosminje. Dobite ga v črni, sivi, zeleni in rjavi barvi. V zalogi moškega blaga si lahko poiščete prav lepo in trpežno blago za smučarsko obleko, ki jo lahko takoj dopolnite v naši galanteriji s pulovrom, nogavicami, rokavicami, šalom, oprtnikom in tudi s smučkami, katere smo letos nanovo vpeljali.

Za praznični plašč si izberite črno sukno, za službenega pa temno-modro sukno. Imamo obe vrsti sukna, v kakršni kvaliteti želite, cenejše ali boljše vrste. Za trpežno in lepo obleko priporočam kamgarn v vseh, za moške obleke primernih barvah. Za gosposke obleke in uniforme pa kupite združni kamgarn, ki je tako dober, da smo mu zaupali naše ime, katero ima vtkano v rob. Združni kamgarn se dobi temnomoder in črn.

Za sakoje, smokinge in druge take gosposke stvari je primeren pal-mestron, marengo, šetlen, fresko, za modne hlače pa cenejše in tudi boljše črtasto blago z diskretnimi in izrazitimi črtami. Poleg tega blaga, ki je primerno za vse moške obleke, imamo za deške obleke in plašče primerno lažje blago, in sicer v raznih vrstah in po različnih cenah.

Tudi vsak zadrugar, pa če je že skromen ali izbirčen, dobi pri nas obuvale po svoji želji. V nizkih čevljih je res izredno velika izbira. Imamo šivanih in zbitih čevljev, z navadnimi in dvojnimi podplati, v rjavi in črni barvi. Imamo torej črnih in rjavih čevljev, kombiniranih z enojnimi in štrpacnimi z dvojnimi podplati, da ne omenimo lepe zaloge gosposkih čevljev iz lakastega usnja in kombiniranih lakastih z usnjem. Za zimo si oglejte močne čevlje za vsak dan iz švedske in domače juhte, z enojnimi podplati brez žeblice, za na progo pa posebno močne z dvojnimi podplati, ki so vrh tega še nakovani, in pa cenene delavske čevlje »be-kanče«. Brez pravih smučarskih čevljev kajpada tudi nismo in brez mehkih in toplih copat seveda tudi ne. Škornje, kakor tudi vse drugo obuvale vam na željo pomeri in napravi naš čevljar, ki sprejema tudi vsa popravila in jih izvrši po konkurenčnih cenah v treh dneh. Naročila po meri se sprejemajo, kakor sem že omenila, vsak torek dopoldne v za-družni prodajalni. Člani imajo na razpolago tudi šest krojačev, ki izde-lujejo po konkurenčnih cenah in hitro vso civilno in službeno obleko.

Za zimo si pri nas lahko izberete trpežen dežni plašč, ki vas bo va-roval pred mokroto, vetrom in mrazom. Ako pa hočete, dobite lahko tudi blago za vetrni jopič, ki ga vam naredi naš krojač. Službenih hlač, pum-paric, usnjenih suknjičev, sportnih in službenih čepic, modrih in rdečih, ključavničarskih oblek, in sicer drap in modrih imamo nič koliko.

Za prometnike je lepa izbira primernih rokavic, kakršne potrebujejo v službi. Končno opozarjam vse skupaj na novo veliko zalogo klobukov in samoveznic.

K šte v. 9 in 10. Po navadi so delovni predpasniki sešiti tako kakor plašč, ponajvečkrat iz klota. Za tak predpasnik kakor za predpasnike

sploh je primeren tudi vsak kreton ali tiskovina. Blago je torej lahko tako ali tako, važno je to, da je predpasnik sešit tako, da zakrije vso obleko in da je iz blaga, ki se dobro pere. In vsega tega je pri nas dovolj. Telovadne hlače se delajo ponajveč iz klota. Za šolarice in šolarje imamo v zalogi močne čevlje na zadrگو iz juhte, navadne in kovane, nadalje rjave in črne čevlje iz boksa, zbite in šivane, in pa nizke čevlje z jermenčkom in na zadrگو. Otroške čevlje, črne in rjave, dobite od številke 20 naprej, snežke in galoše pa v vseh velikostih, in sicer črne in sive. Za pridne šolarje imamo oprtnike in aktovke. Priporočila sprejema že sedaj sv. Miklavž.

Naš potnik je vesel, če dobi veliko pošte. Kar smeje se, kadar dobi dopisnico, ki ga vabi naj prinese na ogled vzorce blaga in drugih reči iz naše prodajalne. Njegova skrb je, da zadrugarje čimbolj postreže. Zato pa nikar ne mislite, da je blago, ki ga naročite pri njem, dražje kakor v prodajalni, ne, cene so popolnoma enake in on vam prihrani samo stroške in pot. Povabite ga torej, in sicer kar z navadno dopisnico.

Da ne boste hodili drugam po preproge, vam povem, da je ravnokar došla nova pošiljatev preprog iz jute, volne in linoleja, in sicer na metre in že odrezane. Lepa novost so tudi plišasta pregrinjala za čez posteljo ali otomano, stenska pregrinjala, volnene odeje (koci) in zimske rjuhe flanelke. Kakor ste najbrž že videli, prodajamo tudi lepe prešite odeje, in sicer klotaste in svilene. Lahko si pa tudi sami izberete blago, podlogo, vato in perje in v štirindvajsetih urah imate že izgotovljeno odejo po naročilu.

PERUTNINARSTVO

J. Seher :

Napredek perutninarstva v dravski banovini.

(Konec.)

Lahki tip štajerske perutnine — jerebičasta štajerka — je najboljša jajčarica te pasme in prekosi vse ostale varijacije. Jajca tehtajo povprečno 58 g. Za izvoz zaklane perutnine pa prihaja v pošte v prvi vrsti rjava štajerka in sulmtalka. Ta varijacija nima črnobarvnih snovi (pigmentov), ima svetel puh in je radi tega zaželjeno eksportno blago za naše izvozničarje. Zaklano perutnino bele kože izvozijo večinoma v Švico, Francijo, Nemčijo in Anglijo, perutnino rumene kože pa v Italijo. Iz teh razlogov mora biti mnenje izvozničarjev perutninarskih izdelkov za naše rejce velike važnosti.

Na svojem potovanju sem tudi ugotovil, da so bili tečaji za kopunjenje, ki jih je priredila in financirala kr. banska uprava in izvedel perutni-

narski odsek kmetijske družbe skupno z ljubljansko perutninarско za drugo, uspešni. Na mnogih krajih sem pri predavanjih opazil, da znajo nekateri tečajnikov že prav dobro izvršiti to operacijo. Edino kar ovira kopunjenja na deželi, je pomanjkanje instrumentov, ki so za našega kmetovalca predragi. Vsaka občina bi morala imeti te instrumente in jih izposojati kmetovalcem.

Od drugih gospodarskih pasem gojijo v naši banovini kaj radi in z odličnim uspehom pasme Rhode Island, Plymouth Rocks in Leghorn. Krasne oblike in visoka nesnost odlikuje te pasme, kar pa je seveda v veliki meri odvisno od strokovnega ravnanja posameznih posestnikov teh živali. Omenjati je treba, da redijo te pasme v pretežni večini perutninarji-železničarji z odličnim uspehom, pri čemer moram omeniti zlasti Veliko Loko, Birčno vas in Ptuj.

Nastanitev perutnine se je nekoliko boljšala, toda kljub prizadevanju perutninarskih strokovnih predavateljev še ni dosegla uspeha, katerega bi bilo v naših krajih želeti. Staje in kurniki so še vedno polni nesnage, brez zadostne ventilacije in zadostne svetlobe, tudi prostor je pri večini premajhen. Grede še vedno ne ustrezajo pravilni širini in obliki. Toda ljudstvo je sprejemljivo za pouk in je z zadovoljstvom in zanimanjem sprejelo moje strokovne nasvete. V nekaterih krajih so se spremembe še isti dan izvršile. Edino znani rejci in njihova okolica imajo pravilno opremljene in pravilno postavljene kurnike. Prav tako so zaklopna gnezda le znana v bližini večjih rejcev. Premalo važnosti se polaga na tekališče in je perutnini odmerjen prostor večinoma premajhen. Posledica tega je, da se tekališče zablati in razne bolezni nastanejo v taki reji. Ploditev mrčesa se radi nezadostnega snaženja kurnikov ne more uspešno zaježiti in je tudi preiskava s strani rejcev jako pomanjkljiva. — Iz vsega tega sledi, da je v prvi vrsti skrbeti za pouk o perutninarstvu po potujočih perutninarskih učiteljih. Seveda se vsi našeti nedostatki pojavljajo v vedno manjši meri in je napredek v teku kratke dobe očitiden.

Z D R A V S T V O

M. U. Dr. R. Vidmar :

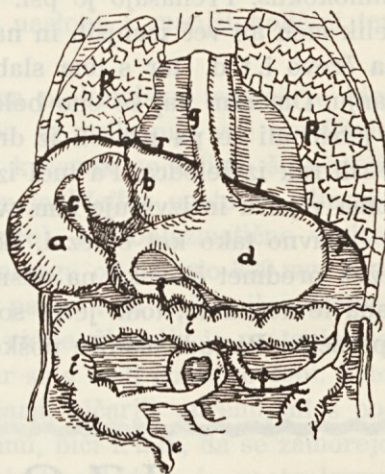
Jetra.

Jetra izpolnjujejo pri človeku predvsem desni podreberni prostor ter segajo z jezičastim podaljškom preko sredine na levo in pokrivajo deloma želodec. Spređaj in zgoraj se pa tesno primejo prepone, to je opne, ki se spenja v loku od leve na desno in tako deli prsno votlino od trebušne. Prepona je močna mišičasta tvorba. Lega jeter je torej taka, da nanje lahko pritiska po eni strani želodec, po drugi pljuča, spodaj pa črevo.

Jetra so torej od vseh strani izpostavljena različnim pritiskom. Zato pravijo ljudje, da jih boli želodec, da imajo želodčni krč; v resnici pa imajo le napad žolčnih kamnov ali kako drugo jetrno bolezen. Oglejmo si natančneje ta organ, da bomo razumeli njegovo delovanje pri obdelavi hrane in pri pridrževanju strupov, bodisi da pridejo ti strupi na pr. s pravim hotnim ali nehotnim zastrupljenjem v prebavni trakt, ali pa nastajajo sami posebi pri prebavi užitih snovi.

Jetra so pri človeku rjavomodrikastordeče barve. Pri odraslem človeku so ca 20×30 cm velika in 6—7 cm dolga ter tehtajo 1500—2000 g. Majhna zareza jih deli v dva dela: v večji desni in manjši levi del. Obešena so na prednji trebušni strani in na preponi na kratkem, a širokem peclju. Ta pecelj ni nič drugega kot podvojena trebušna mrena. Trebušna mrena pa pokriva jetra v celoti in jim daje svetel blesk. Ako se jetra vnamejo, nimajo več tega bleska.

V notranjosti so jetra razdeljena na svetlejša in temnejša okoliša. Te okoliše prepletajo žolčni vodi, krvne žile in jetrne celice. Manjši žolčni vodi se zbirajo na robu teh otočkov v večje, ki vodijo končno v velik žolčni vod, ki gre potem v tanko črevo tik pred želodcem. Preden pride žolč v črevo, se zbere v žolčnem mehurju kot nekaka rezerva. Naša shematična slika naj vam predloži lego jeter napram sosednim organom.

a devna	} jetra	f tanko črevo
b leva		g požiralnik
c žolčni mehur		p pljuča
č debelo črevo		r prepona
e slepič		

Funkcija jeter obstoji v pripravljanju in oddajanju žolča. Žolč je nujno potreben pri prebavi, ker razkraja mast in jo tako napravi sposobno za prestop iz črevesja v organizem. V jetrih se vršijo še mnogi drugi za življenje važni procesi. Iz črevja vodi kri v jetra velika žila dovodnica, tako zvana portalna vena. Ta vena vodi obenem tudi potom sline in želodčnih ter črevesnih sokov prebavljeni sladkor (grozdni sladkor) v jetra, da ga tam pretvori v glikogen in ga hrani toliko časa, dokler ne nastopi potreba, ko se uporabi na primer pri težkem delu ali v času bolezni. Glikogen je sam na sebi mrtvo gorivo. Zaneti ga neki sok, katerega izločuje nadobistna žleza. Ta sok se imenuje adrenalin. Adrenalin spremeni glikogen zopet v grozdni sladkor. Ta slednji gre v kri in s krvjo v najrazličnejše organe. Zlasti v mišice, katere ga uporabijo kot gorivo za energijo, da lahko opravljajo delo. Nadalje pretvarjajo jetra še ne popolnoma prebavljene beljakovine, tako imenovane aminokisline v nadaljnje produkte. Ostanek teh produktov je sečnina. Obenem razkrajajo tudi vsakovrstne strupe. Če se zastrupimo n. pr. z gobami, tedaj dobijo jetra

kolikor mogoče tega strupa. Da so kemični procesi v jetrih zelo živahni, nam kaže tudi to, da je kri, ki prihaja iz jeter tudi toplejša nego kri, ki se pretaka po ostalih organih.

Da je tak organ, ki vrši vsakovrstne funkcije izpostavljen tudi raznim poškodbam, je jasno. Naj naštejemo le nekatere.

Vnetje jeter dobimo že pri najrazličnejših boleznih, kot škardatinki, pljučnici i. t. d. Vnetje nastane pri zastrupljenju s fosforjem, arsenom, gobami; nadalje pri zastrupljenju pri porodu, pri splavu, z alkoholom i. t. d. Te bolezni se kažejo v tem, da se pojavi rumenica ali zlatenca ter poleg drugih znakov tudi pritisk na desni strani »želodca«. Čez čas se prične nabirati voda v trebuhu in ko funkcija jeter popolnoma odpove, je konec. Hudo bolezen v jetrih povzroča tudi neke vrste trakulja. Imenuje se chinokokus. Prenašajo jo psi. Ta trakulja se nastani v jetrih in napravi velik meh ali več manjših in napihuje človeka in pritiska tako na ledvice, na črevo i. t. d. ter s tem slabi organe ter jih ovira pri njihovem delovanju. Omenim naj še eno bolezen, to je rak. Ta lahko nastane direktno v jetrih ali se pa preseli iz drugih organov v nje. Najhitreje se naseli v jetrih rak iz želodca. Pa tudi iz maternice in debelega črevesa kmalu priroma v jetra in izvršuje tam svoje uničevalno delo.

Ravno tako kot bolezni, škodujejo jetrom tudi poškodbe. Če pritisne težek predmet človeka na desno stran, kjer leže jetra, je morda zunanja rana le neznatna, toda jetra so hudo poškodovana in treba je včasih celo operacije. Pa tudi manjše poškodbe jeter puste lahko trajne posledice.

IZOBRAZBI

Fr. Žekar:

O življenju.

O mikroskopsko-morfološki* analizi stanice.

Morfološka raziskava rastlinskih in živalskih stanic je pokazala dva različna in svojevrstno zgrajena dela, ki ne manjkata v nobenem elementarnem živlenskem organizmu in katera moramo, kakor pričajo premnoga opazovanja in poskusi, v prvi vrsti smatrati za prave nosilce življenjskega procesa. Splošno jih imenuje znanost protoplazmo in stanično jedro.**

* morfé = oblika, postava, obličje.

** Nekateri biologi imenujejo oba stanična dela s skupnim imenom skratka — »protoplazmo«, in če hočejo govoriti posebej o staničnem jedru, tedaj ga imenujejo — »citoplazmo«. Tudi mi smo se pridružili slednjemu nazivu, pač pa hočemo nazvati citoplazmo skratka — »stanično jedro«, kadar bomo o slednji zase govorili.

Ako opazuješ rastlinsko in živalsko stanico, ne opaziš na prvi hip skupnosti med obema. Vendar pa najdeš, če si jih natančneje raziskal, da ste obe stanici, rastlinska kakor tudi živalska, več ali manj opremljeni s protoplazmo, brez katere noben elementarni organizem obstojati ne more. V premnogih primerih ti priča protoplazma o izrazitih življenjskih lastnostih: je dražljiva, krčljiva itd. Kmalu se prepričaš, da imaš opravka s snovjo posebne vrste, prav z nositeljico življenja. Prvi je to snov nazval »protoplazmo« M. Schulze, angleški histolog Beale (1826) pa jo je imenoval »oblikujočo substanco« (forming matter). Najbolje se prepričaš o lastnostih protoplazme, če jo opazuješ v mladih rastlinskih stanicah, kjer se prikazuje v večji množini še pomešana, nadalje na pr. na enostaničarju amebi, ricopodih i. t. d. Kakor hitro si na takih elementarnih organizmih spoznal značilne lastnosti protoplazme, jo boš kaj zlahka odkril v kompliciranejših organizmih, tudi v takih, kjer nastopa v manjši količini ter več ali manj po drugih substancah.

Kakor je bilo že omenjeno, protoplazma ni kemiški, temveč je biološki pojem. Z njo izražamo neko substanco, ki prikazuje več kemiških, fizikalnih svojstev in kar je še važnejše in k čemur se želimo še popeti, prikazuje prave »biološke« lastnosti. Kakor je Pfeffer ugotovil, izkazuje protoplazma precejšnjo trpežnost (konsistenco). Protoplazmatične vrvice, debele 1 mm², se strgajo šele približno pri nategu od 120 do 300 mg. Protoplazma lomi svetlobo jače ko voda, zato pa so tudi najfinejše plazmatične nitke, če tudi so sicer brezbarvne, še vidne. Nadalje je protoplazma specifično nekoliko težja ko voda, vsled česar se v vodi počasi potopi. Zato so pa enostanični, nižji organizmi (migetalčarji, bičarji) opremljeni s posebnimi gibalnimi organi, kakor z migetalkami, biči i. t. d., da se zamorejo gibati, vzdržati ter plavati po vodi. Pod drobnogledom je protoplazma skoro brezbarvna, slezasta, tekočini podobna snov. V navidez skoz in skoz enolični protoplazmi opaziš pikčasta zrnca. Pri uporabi najboljših in najjačjih povečav opaziš na živi snovi le bore malo raznolikosti. Pač pa tako dejstvo še ne govori proti obstoju finejše plazmatske strukture zgolj iz razloga, ker se ta umika naši vidljivosti. Agregati najraznovrstnejših koloidalnih snovnih delcev namreč, ki so neznatni in ki vsled tega lomijo svetlobo (za naše oči) premalo izdatno, se nam pač morajo prikazati kot istovrstni. Zato so biologi skušali umetno z različnimi kemičnimi snovmi fiksirati razne plazmatske strukture, ter jih z umetnimi barvili pobarvati, da bi bile vidne. Pač pa moramo biti napram tako umetno nastalim strukturnim prikazom zelo skeptični, ter se moramo skušati prepričati, ali imamo pred seboj zares pristno življensko tvorbo, ali pa se ne prikazuje morda našim očem umetno stvorjena tvorba, ki v živi protoplazmi nikakor ne obstoja. Težkoča se javlja v tem, da se nežne beljakovinske snovi pod kemičnim preparatom kaj lahko strnejo, odmrejo ter tako pričarajo strukture, kakršnih živa snov nima. Vsekakor pa se svoji skepsi ne smemo povsem predati, kajti ona beljakovinska telesca in druge substance, ki se

v živi stanici nahajajo v trdnejšem agregatnem stanju, vendarle pod kemičnim barvanjem še vedno ohranjajo svojo prvotno obliko in prvotno medsebojno zvezo. Na žalost pa moramo priznati, da ne moremo pri svoji fizični nastrojenosti ter s tehničnimi pripomočki, kakršne danes poznamo, nikdar pričarati svojim očem celokupnega živega staničnega ustroja in ne celokupnega staničnega delovanja. Človeško oko ne zaznava vsake barve in naša optična sredstva povečavajo le do neke meje. Kar je preko teh mej, pa ostane za nas zaenkrat nevidno, nepoznato, vse to pa morda zato, ker tega ne rabimo za svoj — neobhodni življenski obstoj, vsled česar ga naše oko tudi ne registrira.

Stanično jedro (nucleus) je okroglo zrnasto telesce, ki se prikazuje tudi obdano od mrenice, ter leži v sredini rastlinskih in živalskih stanic, obdano od ostale protoplazme. Snovno sestoji stanično jedro tudi iz beljakovin, in sicer iz hromatina, nukleolarne substance in iz linina ali plastina. Jedrova snov prikazuje pod ultramikroskopom trdnejše strukture, vsled česar je njegova raziskava rodila bogate uspehe, predvsem kar se tiče oplojevanja, razmnoževanja, dednosti i. t. d.

Fizika se pri raziskavanju mrtve snovi, na pr. železa, povprašuje, kateri najmanjši delček ima še vse lastnosti železa? Kakor prodira ona pri svojem raziskavanju preko mehanične deljivosti do molekule in nato preko kemičnega procesa do snovne enote — atoma, tako se vpraša tudi biolog, kateri najmanjši samostojni delček protoplazme je še živ. Altmann je vpostavil v biologiji pojem takega elementarnega mikroorganizma; imenuje ga »bioblast«. Iz nebroj takih življenskih enot, bioblastov bi naj sestojala živa stanica; njihovo medsebojno harmonično delovanje se javlja kot rezultanta v bioloških funkcijah stanice. O teh bioblastih pravi Altmann, da posamezni izmed njih ni zmožen se samostojno ohraniti ter da odmre s stanico vred. In k temu dodamo: kakor se fizika ni ustavila pri atomu, temveč skuša prodirati še dalje v anorganski mikrokosmos (znanost pozna že elektrone, protone i. t. d.), tako se vpraša tudi biolog, kako daleč je treba še prodirati v »biološki« mikrokosmos, da dospemo zares do onega organskega delca, ki je še »živ«. Vse mikroskopsko vidne strukture protoplazme (satovne, nitaste, zrnčaste) prehajajo v vedno manjše in končno v ultramikroskopske razsežnosti, kjer ginevajo postopoma v nevidljivost. Zato je treba zadnjih življenskih enot iskati v optiško navidezno enolični protoplazmi, katere notranji ustroj pa se zapira našim očem.

Tako moramo pripoznati, da nam poleg kemo-mehaničnega tudi mikroskopsko-morfološko raziskavanje zaenkrat še ne more odkriti tajne življenja. S teh vidikov ostane vprašanje, katerega smo si stavili na čelu teh člankov, namreč: »kaj je življenje?« — še nadalje »odprto vprašanje«.

S severa na jug.

Poučno potovanje UJNŽB po Srbiji.

Naša država je kakor ustvarjena za raziskavanja in potovanja. Njeno prirodno bogastvo, številnost in važnost zgodovinskih spomenikov, še nedotaknjena lepota večini nepoznanih pokrajin, raznolikost naroda, njegova dobrodušnost in originalnost privlačuje vsako leto večje število tujcev.

Hvaležno smo zato pozdravili načrt UJNŽB za poučno potovanje v oni del naše prostrane države, o katerem nismo imeli tudi sami do pred kratkim skoro nikakih točnih pojmov. Niti o zemlji niti o ljudeh. Bili smo bolje poučeni o vseh mogočih germanskih in romanskih narodih, poznali smo njihovo zgodovino do potankosti, slovanske, zlasti pa jugoslovanske, ki bi nam morala biti najbližja, pa nismo poznali.

*

Velikodušno nam je dala generalna direkcija po odredbi načelnika SKO g. Miloševića za naš izlet štiri posebne vagone na razpolago, v katerih smo se kmalu udomačili.

Zažarela je zarja nad Sremom in njen rdeč svit je pobarval drobne oblačke po nebu. Prostrana koruzna in žitna polja, obsežne planote, kjer so se pasle črede ovac, gosi in razne drobnjadi, so segale v nedoglednost. Na obzorju smo v megleni nejasnosti zaslutili rahlo vzpetino; le polagoma je rasla, se bližala. V jutranji svetlobi so se začela svetlikati na njej bela poslopja. Zavrvelo je po oddelkih. Beograd! Mnogo jih še ni bilo v prestolici, v tem zgodovinsko zelo važnem, geografsko ugodno ležečem, s krvjo napadalcev in branilcev najbolj prepojenem evropskem mestu. Z nejasnim občutkom tesnobe in radovednosti so gledali sliko, ki je rastla, se bližala, dokler ni zropotal vlak čez želeniški most preko Save. Postaja.

Iznenadil nas je prisrčen sprejem srbskih tovarišev, ki so prišli, da na pragu z ogromnimi žrtvami osvobojene Srbije izrečejo dobrodošlico tovarišem s severa. Nismo pričakovali tolike iskrenosti in prisrčnosti, ki je začrtala prvi globok vtis v naše duše. Veselje je zavladalo po prvih pozdravih g. Miloševića in ostalih funkcionarjev centralne in oblastne uprave UJNŽB. Bele uniforme zastopnikov Rečne plovitbe so se pomešale med njimi in šele višji svetnik g. Franc Repič je znal razmotati vozle gneče z izjavo, da so gostje lačni in jih povedel k zajtrku.

Po zajtrku nam je prijazni in ljubeznivi direktor saobračajne šole g. Franc Repič razkazal in razložil organizacijo in pomen šole, ki šteje danes že nad 200 učencev. Šola ima poleg navadnih gojencev še tako zvane kurziste, t. j. one mladeniče, ki so sicer že v železniški službi, a jih pošlje uprava v posebne strokovne kurze, ki trajajo več ali manj časa, kakor pač zahteva potreba in vrsta službe (na pr. kurz za specielno komercialno službo, kurzi za sprevodnike mednarodnih vlakov i. t. d.).

Novo sprejeti gojenci dobe po dveh mesecih uniformo in se morajo pokoriti od tega trenutka dalje vojaški disciplini. Učijo se dostojnega obnašanja, kretanja, pa tudi serviranja jedil. Zato strežejo pri obedih vedno gojenci sami svojim tovarišem. Strežejo v čistih, belih haljah in belih rokavicah. Učijo se pa tudi administracije in ekonomije, zato jih pritegnejo v upravni in nadzorni odbor menze. Imajo lepo biblioteko. V šoli se učijo vrtnarstva, posebno gojenja cvetlic, da tako sami skrbe za okras postaj. V to svrho imajo lepo urejen »razsadnik« s parno kurjavo opremljenimi rastlinjaki.

Gojenci stanujejo sedaj še zasebno, šola pa si prizadeva, da se zgradi zanje poseben internat, kjer bodo tudi v prostem času pod nadzorstvom. Pazi se predvsem na to, da se privadijo učenci reda v privatnem življenju, kar bo gotovo tudi blagodejno vplivalo na red v službi. Šolo so si ogledali na svojih ekskurzijah tudi inozemski železničarji ter so izrekli mnenje, da je ta šola v vzgojnem in učnem oziru lahko vzor marsikateri šoli drugih držav.

Na Avalo.

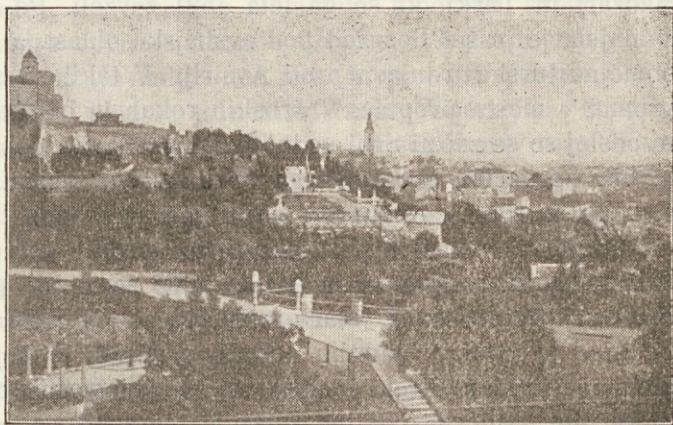
Prizadevanje g. ing. Marića, da bi preskrbel avtobuse za Avalo, ni bilo brezuspešno. Kmalu sta drvela dva težka poštna avtobusa po lepi cesti. Požrtvovalni gospod je sam sedel k šoferju v prvi voz, da bi mu dajal smernice, kako naj vozi, da bo mogel svojim slovenskim tovarišem razkazati čimveč. Med potjo smo si ogledali siromašni ciganski del Beograda Jataganmalo, predmestje Vračar, kjer so Turki v besni maščevalnosti leta 1594 sežgali največjo srbsko svetinjo — telesne ostanke sv. Save, ki so jih ugrabili v Mileševu, ko so udušili srbski upor v Banatu. Preostali pepel so vrgli v Donavo. Na naši desnici je ostalo Topčidersko brdo s svojimi stoletnimi platanami, vilami in krasnimi vinogradi, a za njim se je dvigalo Banovo brdo in Košutnjak z monumentalnim nemškim nagrobnikom, kot trajen spomin na ogromne izgube nemške vojske, ki je naskakovala Beograd v oktobrskih dneh 1915. leta. Voz je brnel po valoviti planoti in se ustavil pred kraljevim dvorcem na Dedinju. Nismo si mogli ogledati njegove notranjosti radi velikih priprav za slavnost prestolonaslednikovega rojstnega dne. Zato smo mimo krasnih vil nadaljevali pot v drugo smer skozi Bukovico, v kateri je velika radijska postaja in tovarna zrakoplovnih motorjev, med zelenimi in rumenimi njivami, kjer je bilo zlato žitno bogastvo že pospravljenno, do podnožja najlepše beograjske izletniške točke — Āvale. Ostro je zabrnel motor po strmih serpentinah, ki se vrto-glavo vijejo po pobočju, dokler se ni pomirjen oddahnil na široki ploščadi pred mogočnim državnim hotelom. Med dežjem smo si še lahko ogledali grob neznanega junaka, kamor smo položili lep šopek, da se tako poklonimo onim, ki so padli za narodno osvobojenje.

Četudi je Avala le 565 m visoka, nudi vendar prelep razgled. Kakor na dlani leže Beograd, Topčider, Dedinje, Rakovica, Pinosava, vsa obsežna

in valujoča planota, posejana z gričevjem Šumadije do Rudnika in Cera, pa zopet Donava in Sava — in za njo v nedogled razprostirajoča se žitnica Banata in Srema. Pod nami je ležalo bogastvo gozdov in rud Šumadije in vzhodne Srbije na eni strani, in bogastvo poljedelstva na drugi. Katero je večje? Donava ju meji. Zlato na obeh straneh; na eni skrito v zemlji, na drugi rastoče iz nje.

Tudi Avala sama je zelo bogata z rudami, zlasti s svincem, živim srebrom in cinabaritom. Številni sledovi zgodnjega rudarstva pričajo, zlasti v Šupli Steni, da so že v predzgodovinski dobi, morda začetku železne dobe, z rokami in najprimitivnejšim orodjem luščili rudo iz skal, kar se še danes lahko vidi v skalah, ki so vse luknjičaste in polne votlin. Izkopano rudo so pošiljali avalski rudarji v Vinčo, predzgodovinsko naselbino na Donavi, kjer so iz nje pridobivali potrebne kovine. Pri raziskovanju tal v Vinči so našli

še stare ostanke svinčene rude, cinabarita, galenita in tudi ruševine peči za taljenje rude. Še bogatejši z rudami je Rudnik, ki slovi po svojih srebrnih in svinčenih rudnikih, posebno okrog Srebrnice in pa Kopanik z najznamenitejšimi rudarskimi okoliši stare

Beograd s Kalimegdanom.

Trepče v bližini Vučitrna, ki je bila poleg Novega Brda, Rudnika in Prištine že v 13. stol. najbogatejše srbsko trgovsko mesto. V 15. stol. pa je zaslovelo po svojem ogromnem rudnem bogastvu zlata in srebra Novo Brdo kot največje in najznamenitejše mesto na rudah vsega balkanskega polotoka. Iz Saksonske so bili poklicani rudarji, ki so se tu stalno naselili. Iz Benetk in Dubrovnika so prihajali trgovci, rokodelci, zlatarji in si zgradili svoje lastne kolonije. Ruda se je izvažala v Sofijo, Drinopolje, Carigrad, Solin, Dalmacijo in Italijo. V rimski dobi je bilo po Srbiji še več drugih rudnikov, katere so poznali tudi poznejši srbski knezi in vladarji; zlasti za Dušana Silnega je bilo rudarstvo v Srbiji na višku razvoja. Ko so Srbijo podjarmili Turki, je rudarstvo po teh krajih polagoma popolnoma propadlo. Šele po osvoboditvi izpod turškega jarma se zopet počasi oživlja.

Radi hudega naliva smo se morali predčasno vrniti v mesto, kjer smo obedovali v menzi saobračajne šole.

V Beogradu.

Popoldne smo si ogledali Beograd. Naš neumorni vodnik g. Franc Kranjc nam je razkazal najzanimivejše dele prestolice in pazno smo sledili njegovim izvajanjem. Beograd ima eno najlepših leg izmed evropskih mest. Tu je bila naselbina že v predzgodovinski dobi. V 4. stoletju pred Kr. so izkoristili Iliri dominirajoči položaj Kalimegdana in si zgradili svoj Singidunum, katerega so jim pa kaj kmalu ugrabili navalujoči Kelti. V njem so gospodarili do prvega stoletja pr. Kr., ko je rimska oblast segla s svojo dolgo roko tudi po tej važni prometni točki. V času prese-ljevanja narodov je postal Singidunum mesto borb in napadov. Napadel ga je Atila, Sarmati, Goti in Avari. Večkrat je bil porušen, pa so ga zopet popravili. V 9. stoletju se ga spominja zgodovina že kot slovanskega mesta z imenom Belgrad. Začetkom 12. stoletja so se ponovno pričele borbe zanj med Madžari in Bizantinci, Madžari in Bolgari, Madžari in Srbi, Madžari in Turki, ki so ga leta 1521 zavzeli. Po turškem porazu pred Dunajem je prišel Beograd pod avstrijsko oblast, a l. 1699 je postal zopet obmejna turška trdnjava proti Avstriji. V takih razmerah sta trgovina in promet v mestu propala. V srbskih rokah je bil Beograd prvič leta 1806 in odslej so se začeli Srbi vedno bolj naseljevati v mesto. Sredi 19. stoletja je bila že večina beograjskega prebivalstva srbska. V svetovni vojni so Avstrija in njeni zavezniki v ljutih borbah zavzeli Beograd. Mesto je bilo močno poškodovano in porušeno. Ulice so bile polne granat in izstrelkov, kalderma vsa razkopana in velike jame so zevale po cestah, poslopja so bila večjidel porušena, stara trdnjava je životarila v razvalinah. Toda Beograd je vstal. V zadnjih desetih povojnih letih je zrastel in se razvil kakor še nikdar. Široki boulevardi so nadomestili ozke ceste z razgibano in razbito kaldermo, cestna železnica je speljana že po vseh glavnih cestah, iz ruševin so zrastle krasne palače; v neverjetno kratkem razdobju je stopil Beograd v krog svetovnih mest. Na težke čase in najstrašnejše borbe spominja danes le še veliko novo centralno pokopališče z lepo ure-jenim srbskim vojaškim pokopališčem krog veličastnega mavzoleja, kjer so shranjene kosti 4000 padlih, krasen spomenik »Branilcem Beograda«, avstrijsko in francosko pokopališče istotam, nemško pokopališče na Ko-šutnjaku in grob neznanega junaka na Avali.

Beograd živi, se razvija, cvete. — Palače sličijo palačam velemest; razna ministrstva, poslanstva, banke, višje šole in akademije, velike trgov-ske hiše i. t. d. plavajo v arhitektonskem razkošju. Čudili smo se lepoti mramorja, ki izvira večinoma iz domačih, srbskih kamnolomov. Močno pa je naraslo tudi število novih bolnic in vojaških objektov. Da se skriva v senci večnadstropne palače pritlična turška hišica, celo v sredini mesta, ni nič nenavadnega, marveč le zanimiv pojav izredne življenske sile naraščajočega velemesta z obetajočo bodočnostjo.

Biser Beograda pa je njegov Kalimegdan z zgodovinsko trdnjavo, ki je preživela že vsemogoče zavojevalce vzhoda in zapada, ki je bila že

neštetokrat porušena in vedno znova pozidana. Dandanes se nahajajo za starinskimi obrambnimi zidovi lepa šetališča s stavbo vojno geografskega instituta. Starinsko zidovje preraščajo vrtnice plezavke ali divja trta s slikovitostjo prehajajočih barv v raznih letnih časih; med zidovi so lepo urejeni sportni prostori za tenis i. dr., dalje skrbno negovane vrtno gre-dice, mali mostički, zidane balustrade, romantično speljane stopnice s svetilkami, spominjajočimi na srednji vek, odprtine podzemskih hodnikov in rovov ter lepo urejene razgledne ploščadi z Meštrovičevima umotvoro-ma »Zmagovalec« in »Zahvalnost Franciji«. V parku gornje trdnjave se nahajajo še preostale zgodovinske zanimivosti, kakor rimski vodnjak, ki je izkopan v globino, segajočo pod Savino površino. 400 stopnic je spe-ljanih navzdol in v času obleganja ni zmanjkalo posadki nikdar vode; osli in mezdi so jo prinašali po teh stopnicah. Danes se nahaja nad vod-njakom stromen zidan in zaklenjen paviljon. Pred paviljonom pa ležijo kot okras parka »džule« — ogromne kamenite topovske krogle še iz turških časov. Ob obzidju vabijo kamenite klopice, s katerih uživaš ob-sežen razgled. Presenetil nas je nadpis nad neko klopjo: »19. Jänner 1916.« Tu je bila razgledna točka, kjer se je nemški cesar Viljem II. z glavnim komandantom avstrijske vojske nadvojvodom Friedrichom razgledoval po širni Šumadiji in koval načrte, kako bi spravil vse to prirodno bogastvo pod nemško oblast. — Prav ob Donavi pa kljubuje vsem napadom časa in pobesnele nasprotnosti ljudstev, stara »kula Nebojša« z zevajočimi ra-nami številnih topovskih krogel, ki so preizkušale svojo moč nad njenim zidovjem. Družbo ji dela staro turško kopališče, observatorij in mnogo vojaških zidanih, dolgih, a nizkih poslopij.

Medtem ko veže Veliki Kalimegdan v svojem bogatem nakitu srednje-veško mistiko s pridobitvami nove dobe — je mali Kalimegdan ljubko in prijetno šetališče in igrališče otrok. Umetno speljan potoček z enakim jezercem, brezovi mostički, globoko sklonjene vrbe ob žuboreče šumlja-joči vodi, diven borov park razgiba mistično razpoloženje svojega velikega soseda, da zamore tu šetalec svobodno zadihati in se veselo zasmejati. — Vsi smo prišli do zaključka, da je samo en Kalimegdan v Evropi.

Prisrčnost, ki je vladala pri kosilu, se je pri večerji, ki je bila zopet v menzi saobračajne šole, še stopnjevala. Gosp. ing. Nikola Gjurić, pred-sednik centralne uprave UJNŽB, je s plamtečo iskrenostjo pripravil uvod našemu pohodu po oni deželi, za katero je žrtvovala Srbija preko enega in pol milijona najboljših sinov, kjer je padla za osvobojenje domovine dobra tretjina prebivalstva. Opozoril je na kraje, kjer so ostale hiše brez prebivalstva, izropane in požgane, kjer so cele vasi izkrvavele pod ne-prizanesljivim nasprotnikovim orožjem. »Vrnite se iz teh krvavo odkup-ljenih krajev navdušeni in prepojeni z narodnim zanosom ter ljubeznijo do onega naroda tam doli, ki je dober, pošten in iskren; ne sodite ga po košulji, v srce mu pogledjte!«

(Nadaljevanje sledi.)

LEPOSLOVJE

M. Kragelj:

Prijateljeva oporoka.

(Nadaljevanje.)

Umrla sta osamljena in zapuščena, daleč od svojega ljubljene in nesrečnega sina edinca, o čigar žalostni usodi v blaznici sta bila — obveščena.

Da-li sta tudi kdaj zaznala o strašnem vzroku sinove blaznosti?!...

1924.

Mnogo let je preteklo, odkar se nisem več dotaknil svojega dnevnika. Mnogo takih, ko sem z vsakim dnem pričakoval smrti, ker sem bil pričan, da je tudi človeški organizem stroj, ki mora po tolikih in tolikih burnih pretresljajih, po tolikem in tolikem zavestnem štrapacu — zdaj pa zdaj odpovedati.

Pa sem se sam na sebi uveril, da to ni tako. Skrivnostna narava je vdahnila človeškemu srcu tolikšno silo in energijo, da ne kloni pod še tako nasilnimi in težkimi udarci usode.

Hotel sem postati slikar. Hotel sem pri čistem studentu Umetnosti oprati svojo grešno nevero v božjo pravičnost in svoj bogokletni dvom o smiselnosti življenja.

Pa sem na monakovski slikarski akademiji zapravil z životarjenjem 15.000 - bohema dvoje ali troje dragocenih let, ne da bi bil našel svoji razrvani in razdvojeni duši utehe in pokoja.

Vrnil sem se — s podvojenim nemikom, s potrojeno razdvojenostjo... Kolebal sem kakor brodolomec med Scilo sanj in hotenj ter Karibdo toge in trpke resničnosti.

In ko nisem iz tega notranjega razkola kljub vsestranskemu prizadevanju našel zadovoljivega izhoda, sem v hipu črnogledega nastroja nenedoma sežgal vse slike in skice, razdrobil vse napol izdelane glinaste sohe, prodal za pičli denar ves svoj slikarski inventar ter se vrnil s tujko, ki mi je bila v monakovskem podstrešnem ateljeju služila kot model, v domovino. Z njo sem se tam oženil in z vstopom v bančno službo zapravil poleg osebnosti tudi še svojo poklicno svobodo.

Prvi meseci mojega novega življenja so potekali dokaj zadovoljivo in mirno. Zavest, da se moram oddolžiti bitju, ki mi je slepo zaupalo in brez pomislekov zamenjalo prejšnjo sicer skromno in pičlo eksistenco za nejasno in negotovo življensko bodočnost, sta podžgali mojo ambicijo in energijo, da sem se z vso svojo sposobnostjo posvetil svoji službi. Uspeh ni izostal. Izredno naglo sem bil nastavljen in si pridobil simpatije tovarišev in predstojnikov. In ko so mi že po kratki dobi zaupali odgovorno

mesto bančnega blagajnika ter sem v tem svojstvu po čudnem naključju ob neki priliki spretno in inicijativno obvaroval naše podjetje pred težko denarno izgubo ter je postalo prav tačas vakantno mesto bančnega prokurista, sem bil pred drugimi, starejšimi in upravičenejšimi kompetenti, imenovan na njegovo vplivno mesto.

Toda kljub karijeri in na zunaj harmoničnemu družinskemu življenju; kljub dobri plači ter vsesplošnemu spoštovanju in ugledu, ki sem ga bil vsestransko deležen, se nisem počutil srečnim. Črv preteklosti je grizel v meni dalje; tako mi je bilo, kakor da zija med zadovoljstvom in med menoj brezdanji prepad, ki ga ne bom nikoli mogel premostiti. In z one strani tega prepada je gledalo nenehoma vame dvojje strmečih, žalostnih mandljevih oči...

Anita — ona, ki je moja duša še do danes ni mogla pozabiti! Moja mrtva ljubezen, moja življenska usoda!...

Izprva sem poskusil vse, da preženem oni večno me spremljajoči pogled, dopovedujoč si, da je vse to le privid moje bolne duše; da je Anita davno mrtva, da je bila njena smrt neizprosno oprana s krvjo njenega ljubosumnega morilca; da mi torej sedaj in po vsem tem ne preostane drugo, kakor da se z vso vnemo in treznostjo lotim dela ter da se z vso svojo bitnostjo oklenem žene in posvetim vzgoji obeh nebogljenih črvčkov, Ane in Marije, s katerima me je oblagodarila komaj poldrugoletna zakonska skupnost.

Ko sem si vse to kričaje dopovedoval in prizadeval, a se ono zeva-joče brezdno kljub temu ni umaknilo niti za hip izpred mojih oči; ko se oni žalostni Anitin pogled niti za hip ni odmaknil od mene — tedaj sem opešal. Moja trpeča in preganjana duša je izgubila uravnovešenost in ne da bi se več zavedel svojih dolžnosti in svoje odgovornosti, sem se predal vrtincu — življenja...

Pričel sem piti in pohajkovati. Pričel kvartati in zanemarjati družino. Pričel se pajdašiti s potepuhi in ničvrednimi ženskami. Na vse načine sem se trudil, da ubijem oni žalostnootožni obraz, ki ga je še vedno v sebi nosila moja duša, kakor usoden pečat prokletstva...

Toda, mesto da si na ta način olajšam svoje trpljenje, mesto da v razigrani strasti omotim svojo dušo, sem po vsakem omahljaju občutil dvojni udarec in se zdramil po vsaki orgiji s podvojeno bolečino. In pri vsaki ženski, ki sem jo srečal, pri vsakem dekletu, ki sem se mu približal, sem z grozo zastrmel v nekaj, kar me je še stokrat grozotnejše prevzelo z onim, čemur sem se umikal.

Po vsakem padcu, sem vedno znova vstajal. Zdelo se mi je, da vstajam celo vsakokrat višje nego prej, samo zato, da prihodnjič le tem globlje treščim v globino...

Nobenega sočutja, nobenega usmiljenja ni bilo več v meni. Ker se je usoda maščevala nad mojo ljubeznijo, sem se hotel maščevati zdaj jaz nad njo s tem, da sem neizprosno — upropaščal čustva. Z zadovoljno naslado

sem gledal, kako moja krvoločna manija razdružuje prijateljstva, ubija ljubezni in uničuje družinske sreče...

Tako je bilo z gospo Pijo, ki se je komaj poročila z mojim bančnim tovarišem. Mož ni slutil o ženinem zakonolomstvu z menoj ničesar. In ko se je gospa Pija zvijala v porodnih bolečinah v otroški postelji ter me baje klicala kot očeta svojega novorojenčka k sebi, sem se jaz že zabaval z Lidijo, mladostno profesorjevo zaročenko, ki sem si jo izbral za naslednjo žrtev...

Lidijin zaročenec je kmalu izvedel za nečedno razmerje svoje oboževane neveste. Odslovil jo je, da je vsa obupana prijočila k meni. Toda tedaj sem ji cinično pokazal sliko gospe Tilde, soproge mojega sošolca, ki sem jo že bil par kratkih dni pred tem docela zvabil v svoje pogubonosne mreže in nesrečna Lidija se je — obesila.

Tildi sem ubil moža. V neki noči sem bil pri njej na domu, ko je bil mož odsoten po opravkih. Bila je ostra, ledena zima. Baš sva se v njeni vili radovala, kar se je nenadoma in nepričakovano povrnil njen soprog. Tilda je preplašena skočila k oknu in po moževem glasu je takoj spoznala, da je močno vinjen. Da pridobiva na času, je vrgla skozi okno soprogu ključ od zadnjih vežnih vrat, češ da je onega od sprednje veže nekam založila. S težavo se je mož pripognil in se s ključem opotekel k dvoriščnemu vhodu. Neposredno za Tildino hišo je tik dvorišča tekel globok potok. In medtem, ko sva v njeni spalnici zločesto iskala način, da se rešiva iz mučnega položaja, je njen vinjeni mož zdrsnil na zledenelem dvorišču, omahnil v vodo in — utonil...

Za soprogov pogreb sem zakrknjeni zločinec poslal Tildi — kratko poslovilno pismo.

In tako bi mogel v tem svojem dnevniku naštet še nebroj hudodelstev in krivic, ki jih je terjala moja že vnaprej prejeta kazen: smrt — moje sreče, moje Anite...

Toda zdi se mi, da to naštevanje ne bi imelo pravega smisla, kakor ga ni imelo moje zgrešeno življenje. Kdo, kdo na vsem prostranem svetu bi z zanimanjem in z razumevanjem čital te vrste bivšega — blaznika?

Moja bedna žena? Moja nesrečna otroka?

Ne, ne, ne! Nikoli in nikdar! Če sem že onesrečil in upropastil radi svoje lastne propasti toliko in toliko nesrečnih bitij — bodi vsaj moja nedolžna družina, ki sem se ji zaman trudil biti dober in pošten glavar, obvarovana pred tem, da jo — ubije moj strahotni dnevnik!

Preostane mi edino še — eden! Oni, ki ga včasih srečam, kakor srečavamo bežne znance, in ki izmenjavam z njim mimogrede včasih par vsakdanjih nepomembnih besedi. Da, edino on, ki me je poznal včasih, ko sem bil še polnovreden, pokončen, za solnčnimi cilji usmerjen človek! Moj prijatelj Ivan, ki je prvi moral okusiti bridko razočaranje, izzvano vsled blazne ljubezni najmilejšega tovariša!... In on edini na posled zato, ker ni izključeno, da ga je razdor na-

jinega prijateljstva obvaroval moje usode! Kajti prepričan sem zdaj, da je prežala v Anitini ljubezni neodoljivo in neodvratno napisana sodba na vsakogar, ki bi bil to dekle vzljubil. Ivan ali jaz — eden od naju je moral biti — upropaščen! In v imenu najinega nekdanjega prijateljstva, bodi tu še izjavljeno, da sem srečen, da sem smel doprinesti to žrtev — jaz! — — —

Darinka:

Ob vseh svetih.

Praznik godovanja vseh naših dragih preminulih!

Vseh mrtvih dan!

Misel živečih išče spomina onih, ki so bili z njimi časno združeni ali posegli v njih življenje s svojim bitjem ter se zopet odmaknili v preteklost, kamor jim more slediti le spomin...

V krasne vrtove so spremenjena domovanja v miru snivajočih... V umirajoči naravi blesti vsa lepota cvetja. — Med cvetjem pa trepetajoč plapolajo mali plamenčki voščenih lučic v rahlem vetru. Živahno vrvenje po teh cvetočih gajih priča o bogatem obisku onih, kojih zadnje zavetišče oznanja skromna gomila.

Vseh mrtvih god! Morda čakajo težko obiskov in vezila. —

In vi osameli planinski grobovi v strmih pečinah! Čakate tudi vi? Razumeli smo nemi klic tovariša — planinca...

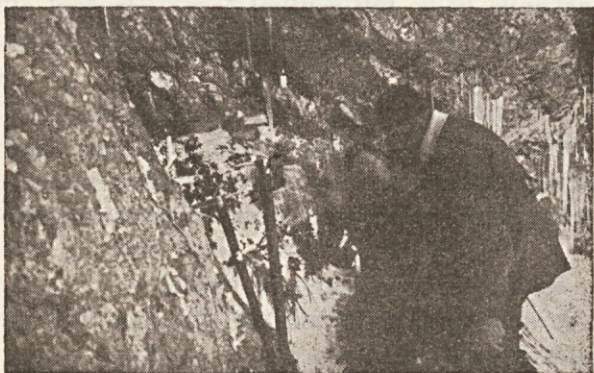
*

Čudovito je bilo naše romanje oni predvečer v divni mesečini, ki je lesketajoče srebrila vesele, skakljajoče valjčke živahne Bistrice, glasno žuboreče svojo planinsko uspavanko. — Tiho smo korakali po medlo osvetljeni poti proti Dovški cementni tovarni, kjer so se plazile črne in temačne sence visokih stebrov po osvetljenih tleh. Oni visoki vrhovi, čuvaroče obkrožajoči dolino, pa so blesteli v iskreči belini daleč pred nami. — A tam na ovinku, kjer se vzpne stezica preko mostu, se je zabelilo svetlo pobočje. Narahlo so bila posuta še zeleneča tla, drevje in one mlade smrečice s kristalnim prahom, ki je zdrsel med lističe brusnic in se skril v mah, iskajoč zavetišča. Valujoča linija temnega, smrekovega gozda je zaključevala lesketajočo se planoto, a za njo je kipel osvetljen in v jasni mesečini medlo bleščeči mogočni in impozantni Stenar, ki se je dotikal s svojo ponosno glavo uprav temnega, z neštetimi zvezdicami posutega neba. Blesteli so snežni kristali po mladih smrečicah, v mahovju in zelenju. blestela vsa bela preproga krog nas. In povsod, kamor je splaval pogled, ista lesketajoča se igra sneženih drobcev, ki je ležala nad vso dolino, kakor bi baš pred najkrajšim časom posule dobre Triglavske vile svoje kraljestvo z iskrečimi biseri.

Vedno čarobnejša je postajala dolinica — vedno novi vrhovi, drug lepši od drugega so vstajali izza temnega gozdnega ospredja ter kipeli k zvezdicam v svoji lesketajoči večerni opravi. Gospodujejo je strmeli nad njimi Triglav s svojo veličastno severno steno, h kateri smo romali. Njena globoka zareza črnega lijaka, ki je ostal v tej svetlobi in blišču edini temen in neosvetljen, je hranila grob nam dragega planinca. Svojevrstna je bila bol spomina v tej nepopisljivi divoti »polnočnega sonca« ...

Jasno in lepo jutro je priplavalo izza Triglava in osvojilo dolino. V mladem sončnem morju so se kopale konice planinskih vrhov. Obloženi s cvetjem, svečkami in vencem smo se bližali triglavskega masivu v rastoči, zamudni borbi z vedno višjimi snežnimi zameti. Našo smer je kazala stena s svojim vstopom.

Pod skalnim obokom stene same samuje, pred plazovi dobro zavarovana, spominska plošča onega, katerega edinega je mogočna stena, po

svojem divjem poljubu, s katerim ga je priklenila nase, obdržala v svojem okrilju. Kljub globokemu snežnemu pregrinjalu, je bila plošča še prosta. — Ob njej so mu pripravili njegovi domači skromen, zeleneč vrtiček ter ga zasadili z rododendronom, ruševjem, encijanom, anemonami in ciklamami, hoteč si predstavljati tu

grob, ki leži dejansko 500 m višje v črnem lijakastem žlebu ...

Bajno je okrasila narava sama samujočo ploščo svojega varovanca. —

Številne, ledene sveče vsemogočih velikosti so visele proti plošči in preprezale mestoma obok liki kristalna zavesa; v vrtičku pa, le narahlo posutim s snežnimi kristali, je kipelo temno zelenje čudovito sveže iz bele površine. K visečim stalaktitom — čudovite tvorbe zimske prirode — so kipeli kristalni stalagmiti v vseh mogočih oblikah, tesno oklepajočih posamezne zelene liste in bilke, katere je poljubljala zmrzujoča kapljica. Boječ plamenček prižganih sveč je vzbudil vso mrzlo lepoto, da so zaiskrile in zalesketale vse one viseče in rastoče ledene tvorbe lestencev in kipcev, ter se lomili trepetajoči žarki v nešteti kristalih. — Ploščo pa je ovil težak venec ...

Onkraj doline je raslo sončno morje; vedno globlje je segalo po Steinarju in Škrlatici ...

Še dolgo smo strmeli na povratku v oni začarani, viseči masiv Triglavske stene. Uprav na njenem pragu pa je trepetal odsev slabotnih plamenčkov.

Z vsem čarom zimskega sonca je bil izpolnjen ta dan.

V pozdrav slovesa je splaval pogled ob zaključku dolinice nazaj k onim vrhovom, katerih okrilje smo zapuščali. V tonečem soncu so zažareli beli vrhovi rumeno — oranžno — rdeče. — Stenar se je zdel manjši in tesno so ga obkrožali megleni pajčolani, gosteči se v rastočo plast oblakov. Naenkrat so zaplamteli oblaki v žarečem zlatu, valujoče plavajoč proti Triglavu...

Romanje moram imenovati ta izlet, kajti vsebovalo je ono redko doživetje, ki se le težko ali sploh več ne doživi.

Naše misli so se ustavile pri nevidnem visokem grobu ogromne grobnice, kateri ne najdeš enake. — Veličast je vladala okrog nas in v nas je vstala ona mogočna molitev, v kateri najdeš in spoznaš samega sebe, vstala je tiha, velika pesem k nedosegljivemu božanstvu.

Bilo nam je, kakor bi bili tudi mi sproščeni spon telesa in bi postali lahki in svobodni, enako onim, ki so v spominu živeli v naših dušah.

ZA NAŠE MALE

Magični liki.

(R. Jagrovski.)

V svoji razpravi ABC o ugankah sem obljubil, da bom o priliki malo opisal številčne magične like, t. j. like, v katerih dadó v vodoravnih in navpičnih vrstah (navadno tudi v prekotnicah) seštete številke isto število. Na pr.:

8	1	6
3	5	7
4	9	2

Slika 1.

V tem liku so številke od 1—9 postavljene tako, da dajo vodoravne in navpične vrste kakor tudi prekotnice število 15. Kako pridemo do tega, ne da bi s poskušanjem premetavali številke iz enega predalčka v drugega?

Glejte prav lahko! Najprej si narišemo odgovarjajoči lik. (Slika 2. Črtkani predalčki so risani samo radi lažje razlage.)

Potem napišemo v srednji predalček gornje vodoravne vrste številko 1 in si zapomnimo, da moramo iti vedno prečno od leve proti desni navzgor. Po tem pravilu bi morali iti v predalček a, toda ta je že izven lika, zato gremo navpično pod a do konca, kjer v zadnji predalček napišemo številko 2. Sedaj bi morali prečno v predalček b. Tudi ta je izven lika, zato gremo vodoravno na levo od b do konca, kjer napišemo številko 3. Zopet bi morali prečno od leve na desno navzgor, toda tam je že številka 1, zato moramo pod zadnjo številko, ki smo jo napisali (v našem slučaju 3.), napisati prihodnjo, torej 4. Sedaj prečno

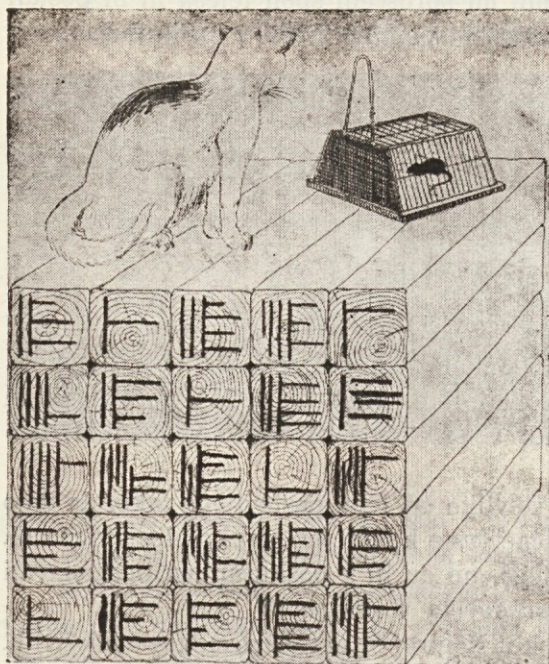
	e	a	c
8	1	6	d
3	5	7	b
4	9	2	č

Slika 2.

navzgor, 5, 6. Sedaj bi morali prečno v predalček c, toda prišli bi, če bi postopali kot pri 1 a v prostor č, ki pa je izven lika, zato tudi v gornjem desnem kotu naslednjo številko vedno napišemo pod zadnjo, ki smo jo prej napisali, torej 7. Prečno navzgor na desno bi prišli v predalček d, gremo analogno kot pri 2 b vodoravno do kraja 8, sedaj prečno na e, navpično navzdol do kraja, kjer stoji 9. Gotovo!

Na ta način se dajo številke postaviti v magičen lik, če so predalčki stranic likov v lihem številu, torej 3, 5, 7, 9, 11... 15... 77... itd. itd., seveda v kvadratu.

1. Mačka.

2. Računska.

(R. Jagrovski.)

Kakšne 4 uteži moraš imeti, da lahko stehtaš vse količine celih kilogramov od 1 kg do 40 kg? (Opomba: Lahko so tudi neobičajne uteži, torej 7 kg, 11 kg itd.)

3. Iskalnica.

Napiši: Danica, repa, Vida, opaž, krava, Irak, dninar, Jena, seme, okno, kamen, osel. Odvzemi vsaki teh besed črko, tako da dobiš novo besedo z drugim pomenom. Odvzete črke dadó, v zaporednem redu čitane, ime slov. skladatelja.

Vsebina: Proizvodnja in združništvo (str. 289). — Mednarodni dan štednje (str. 293). — Merkantilizem, fiziokratizem, liberalizem (str. 294). — Manufaktura (str. 299). — Napredek perutninarstva v dravski banovini (str. 303). — Jetra (str. 304). — O življenju (str. 306). — S severa na jug (str. 309). — Prijateljova oporoka (str. 314). — Ob vseh svetih (str. 317). — Za naše male (str. 319).

»Zadrugar« izhaja mesečno 20tega in stane celoletno 24 Din, posamezna številka 3 Din. Naroča in reklamira se pri upravnem odboru N. Z. U. D. Ž., Ljubljana, Masarykova cesta, kamor se pošiljajo tudi dopisi. — Odgovorni urednik: Dr. Benko Leopold, Kolo-dvorska ulica št. 39. — Tisk tiskarne Makso Hrovatin v Ljubljani.

Persil
in
Henko...
brez teh dveh
ni pranja!

Gotovo si želite kupiti dobre, ročno izdelane čevlje! Dobite jih v združni prodajalni od preproste do najfinejše galanterijske vrste.

SVETČARNA PAX

Zahtevajte „ADIA“

Prišli boste do prepričanja, da so moji čevlji v resnici prvovrstni izdelki.

Andrej Gradišar
izdelovalnica čevljev
Križe na Gorenjskem

Ako želite dobro pecivo, potem uporabljajte za prireditve istega

Dr. OETKER-jev
pečilni prašek in
Dr. OETKER-jev
vanilni sladkor

Kako prirediš Dr. Oetkerjev šartelj?

Zmešaj 14 dkg surovega masla s 3 rumenjaki, dodaj 1 zavoj Dr. Oetkerjeve zmesi za šartelj, ¼ l mleka in čvrst sneg 3 beljakov. Testo naj gosto teče z žlice. Peci ga v dobro nameščenem modlu pri srednji vročini!

Zahtevajte, da se Vas brije le z „Merima“ milom!

„Merima“ dečje milo ni samo nežno, nego tudi antiseptično!

„Merima“ je čisto domače podjetje. Kupuj domače proizvode!

Žika je samo ena. Če hočete piti res dobro in ne predrago kavo, zahtevajte izrecno ŽIKO. Ali prejimate mesečnik „ŽIKA“?

Kolinska
CIKORIJA

Naš pravi domači izdelek

Cenjene gospodinjke zahtevajte

KIS

za vlaganje kumar in in naravni kis
sočivja najfinejši vinski katerega izdeluje ter
za njegovo jakost
in kakovost jamči:

TOVARNA KISA: BRATA PEČNIK
d. z o. z.
Ježica pri Ljubljani Telefon: Ježica št. 6

VARAŽDINSKA
INDUSTRIJA SVILE D. D.
VARAŽDIN

izdeluje v lastni tovarni
prvovrstno solidno blago
po konkurenčnih cenah

Kupujte samo domače izdelke

Hubertus

Zadruga stremi za tem, da postreže svojim članom z dobrim, cenanim in domačim blagom. Zato priporočamo vsem članicam, naj kupujejo

HUBERTUS-OVO MILO

celjske mlarne z zgornj razvidno zaščitno znamko. Vsaka gospodinja naj se prepriča, da je milo enakovredno drugemu, četudi dražjemu blagu.

Cena navadnemu milu Din 5'50, kos ¼ kg, terpeninovemu pa Din 6'50.

DEŽNIKI
L. MIKUŠ

LJUBLJANA, MESTNI TRG ŠTEV. 15

NA MALO NA VELIKO
TELEFON 22-82 USTANOVLJENO 1839

Za Vaše čevlje samo pristna terpentinska krema

ŠMOL-
pasta

Za sport in štrpaci

ŠMOL-
GUMITRAN
mast za usnje

Tako izgleda zavitek odličnega, res domačega izdelka

Dr. PIRČEVE SLADNE KAVE

Članice! Z Dr. Pirčeve sladno kavo pripravite za Vašo družino prav izborno, okusno in zdravo kavo. Otrsite se predsodka, da je dobro le blago s tujimi imeni! Bodite prepričani, da izdelujejo domača podjetja blago, ki nadkriljuje tuje izdelke. Članice, ne pozabite pri naročilu vpisati Dr. Pirčeve sladne kave.

Radensko ZDRAVILNO VODO

Uživanje te vode priporočamo tudi zdravim ljudem, ker jih osvežuje, istočasno pa tudi pospešuje izločevanje strupenih sestavin iz telesa.

Zdravilišče Slatina-Radenci
zdravi boleznj srea, živcev, ledvic in presnove.
Otvorjeno je od maja do oktobra.

Prva
veletrgovina s papirjem
in pisarniškimi potrebščinami

IV. BONAČ

priporoča
vse šolske, pisarniške in tehnične potrebščine

Prvovrstno blago! / Najnižje cene!

ČEVLJI S ČRKO ROČNEGA IZDELKA, ZAJAMČENO DOBRO IN IZ PRVOVRŠNEGA USNJA IZDELANO OD TT.

ALOJZIJA BERTONCLJA

ČEVLJARSKEGA MOJSTRA, LJUBNO P. PODNART, DOBITE V ZDRUŽNI TRGOVINI
POSKUSITE IN PREPRIČAJTE SE!

Proti zobnemu kamnu

SARGOV
KALODONT

Nabavljalna zadruga uslužbencev drž. železnic, r. z. z o. z. v Ljubljani

Centrala: Ljubljana, Masarykova cesta 17, telefon št. 2241 in 2248.

Prodajalne:

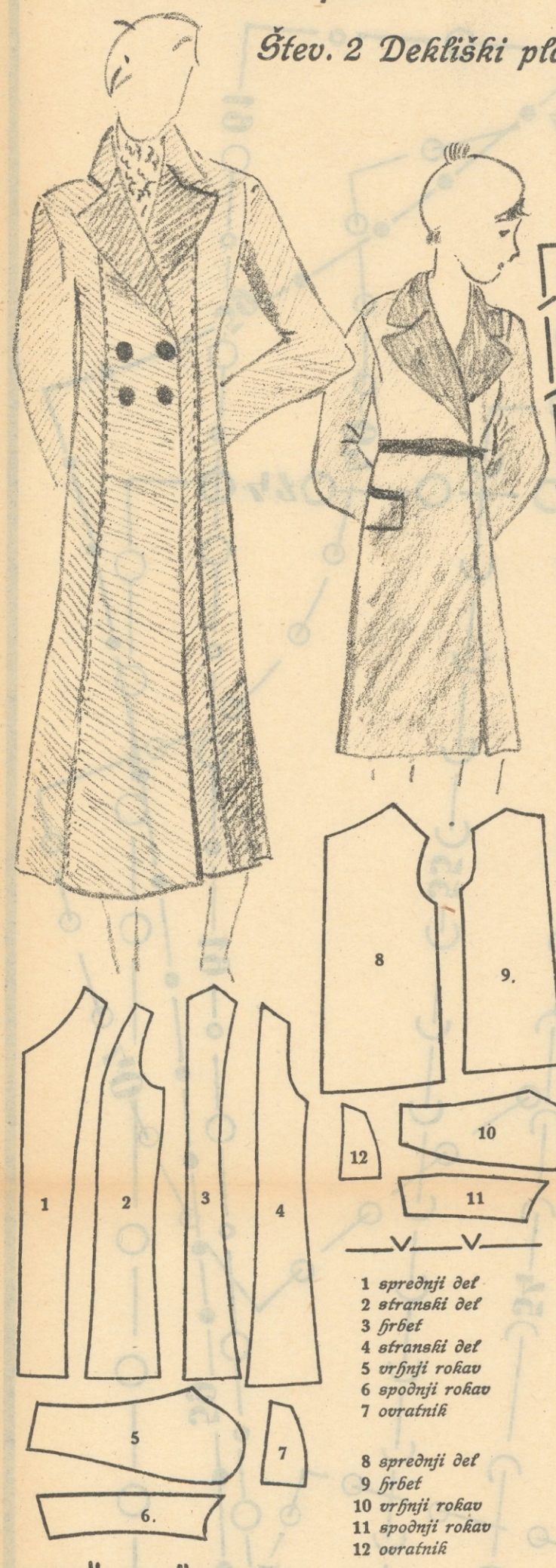
- Ljubljana: { Glav. kol., Masarykova cesta 17, telefon št. 2248
Gor. kol., Bleweisova cesta 35, telefon št. 2641
- Maribor: { Koroški kol., Frankopanska cesta 34, telefon št. 2061.
Glavni kol., Aleksandrova cesta 49, telefon št. 2825

Prodajamo samo članom.

CENIK št. 10
veljaven od 20. oktobra 1933.

Zadruga si pridržuje pravico, objavljene cene med mesecem znižati, event. zvišati.

Na reklamacije se oziramo le takoj ob prejemu blaga!		ZITNA KAVA	
MLEVSKI IZDELKI		Koruzna, debela, sušena . kg	1'10
Moka, Ogg kg	2'75	„ drobna	1'75
„ Og	2'75	Kaša	3'50
„ št. 2	2'60	Ješprenj	3'50
„ št. 5	2'40	Ješprenjek	7'75
„ ajdova	5'50	Fižol, cipro	—
„ ržena	2'30	„ prepelčar	3'75
„ koruzna	1'30	„ ribenčan	—
„ koruzna bela	2'—	Leča, debela Ia	12'—
„ krmilna	1'—	„ Ila	6'—
Zdrob, pšenični	3'25	Grah, zelen	13'—
„ koruzni	2'25	Piča za kure	1'75
„ činkvanti	3'—	„ „ „ Promiul	10'—
Otrobi, pšenični drobni	—75	Ptičja hrana	7'—
„ pšenični debeli	1'—		
„ koruzni	—75	SLADKOR	
Drobtine	6'—	Sladkor v kockah . . . kg	16'—
		„ sipa drobna	14'—
		„ sipa debela	14'10
		„ v prahu	16'—
		Bonboni	26'—
		„ polnjeni Ia	40'—
		„ polnjeni Ila	30'—
		Kandis	23'—
		Margo slad	44'—
		Bonbonijera	12'— do 48'—
		Šumeča limonada	kom. 1'—
		SOL	
		Sol, fina kg	8'—
		„ morska	2'75
		„ namizna	3'50
		KAVA	
		Kava, Perl kg	72'—
		„ Portorico	72'—
		„ surova Ia	58'—
		Kava, surova Ila kg	46'—
		„ žgana	66'—
		„ žgana »Special«	78'—
		„ žgana Rio	56'—
		„ Hag vel. zav.	27'—
		„ Hag mali	14'—
		ZRNIJE	
		Riž, Carolina kg	11'—
		„ Ia	8'—
		„ Ila	5'—
		MESNI IZDELKI	
		Slanina, soljena g	17'—
		„ tirolska	20'—

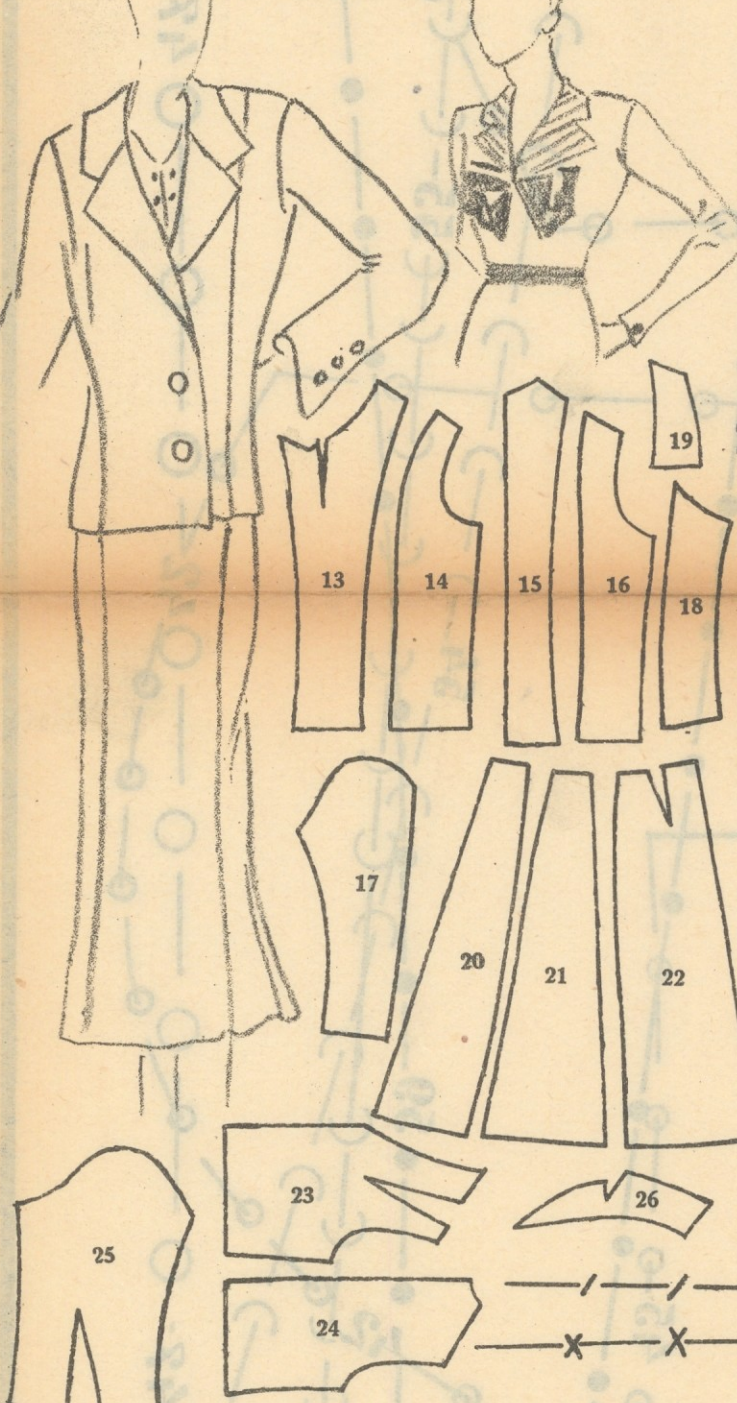

Kroj je risan na močnejšo posilavo, in sicer po zgornji širini 104 cm. Zato, da je plašč priležen, je šir po vsej dolžini obeh sprednjih delov in hrbta. Reverti so nekoliko širši, ovratnik je pa navačen angliški. Črtni rokavi so popolnoma gladki. Plašč je defan brez košulovine, zato se poča nanz čez ali štota iz košulovine.

Tak preprost plašček lahko sešijete svoji 10 do 12 let stari hčerki. Ovratnik in zapestnitke lahko naredite iz blaga, iz kakršnega je plašč ali pa iz pliša kameta ali košulovine. Plašček se lahko preprosto s pasom ali se pa nosi kar brez pasu.

Štev. 3 Kostum Štev. 4 Bluza

13 sprednji del	18 sprednji rokav	23 sprednji del
14 stranski del	19 ovratnik	24 hrbet
15 hrbet	20 ovratnik	25 rokav
16 stranski del	21 stranski del	26 ovratnik
17 vrhni rokav	22 zadnji del	

Topič je priležen in se zapenja na dva gumba. Rokavi so brez zapestnitkov, ohranjeni samo z gumbi. Kroj je risan po zgornji širini 94 cm. Krilo je iz treh delov, priročajte ga pa lahko samo iz dveh delov na ta način, da krojite sprednji del same sase, kroj stranskega in zadnjega dela (štev. 21 in 22) pa združite skupaj in priročajte v celotni. Kjer je naznačeno na kroju „sredina zadaj“, mora biti pregib blaga.

Bluza, ki je sicer popolnoma preprosta, ima črtast ovratnik in barbasto vezanko, ki jo prijetno poživlja. Ker je vrtni izrez dovolj velik, se oblačil bluza kar čez glavo in ni potreben razporek. Kroj je risan po zgornji širini 88 cm.

Štev. 5 Volnena obleka

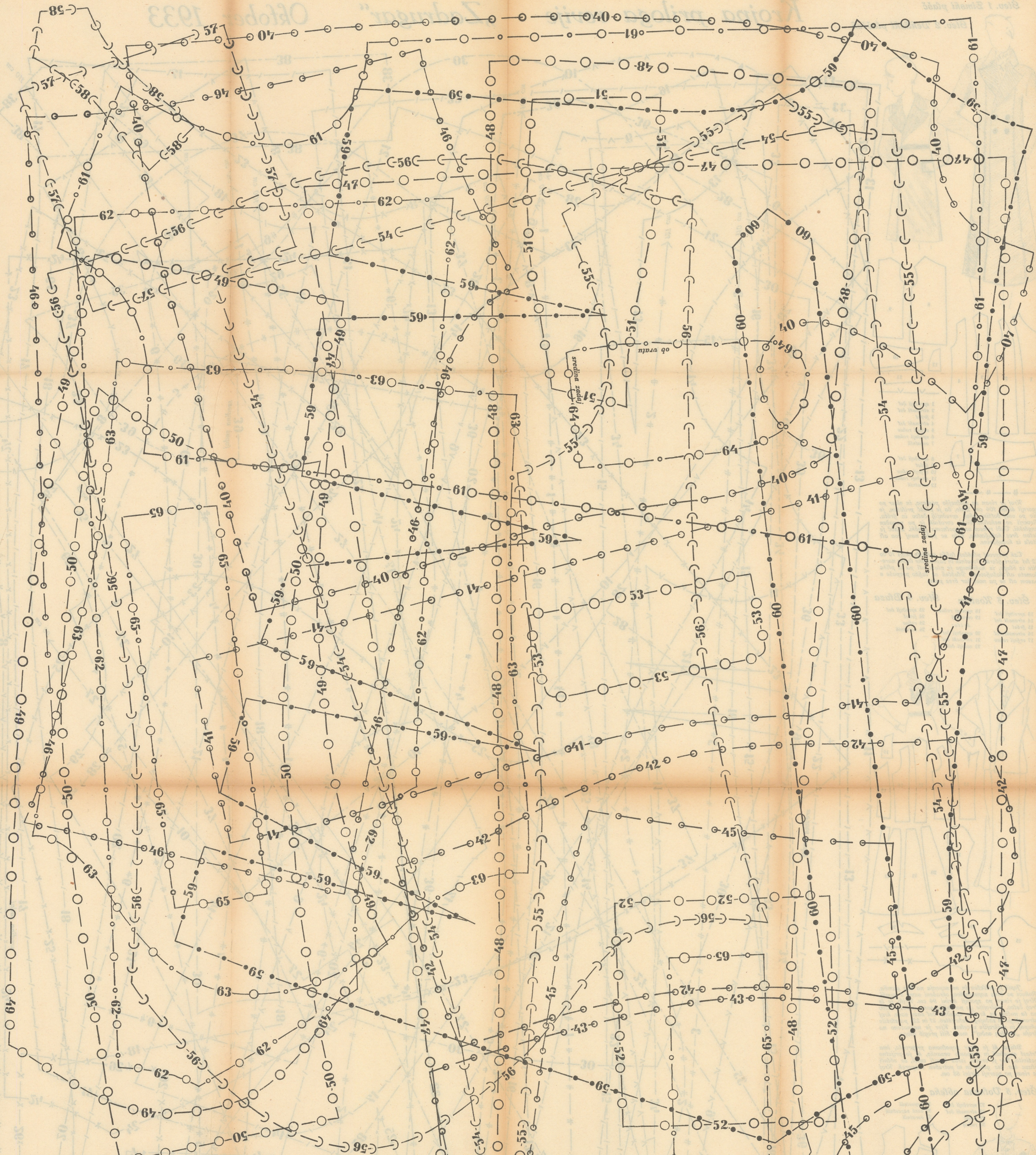

Štev. 6 Dekliška obleka

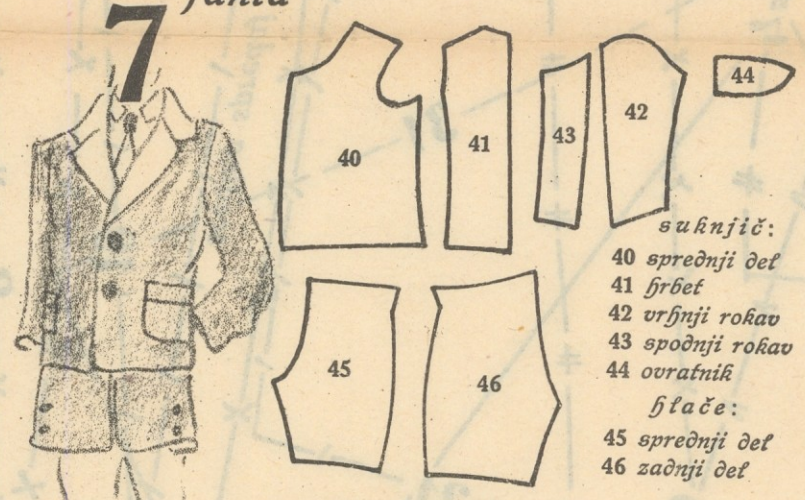

Obleka je krojena v celotni in je v pasu preprosta. Na sprednjem delu krila je položena guba, ki je globoko pošila, v stranski deli pa sta zarezana šopa. Črtni na šivostih lahko naredite v štev. 38. Češak pokončni ovratnik je sprva podoben in se zavezuje v pentfiko. Da se pa obleka lahko oblača, ima spredaj kratak razporek, ki se zapenja z gumbi. Razporek mora biti čisto do dna, zato da ni treba nositi oblačil vedno visoko k vratu sapetu, marveč da se razporek tudi odpre. Rokave lahko napravite navadne z nizkim zapestnitkom ali pa z visokim ozkim zapestnitkom. Črtni ta kroj je za močnejše, in sicer je risan po zgornji širini 106 cm.

Pri obleki za odrasle je stranski del gladki, dočim je pri dekliški nekoliko nabran. Dečki ovratnik iz svetlega blaga in karavski gumbi, obleko prijetno poživijo. Ta kroj je namenjen prav za deček do dvajset let staro deklico, venčar ga pa, kakor vsak drug kroj, pred priročajevanjem premerite, da bo prav.

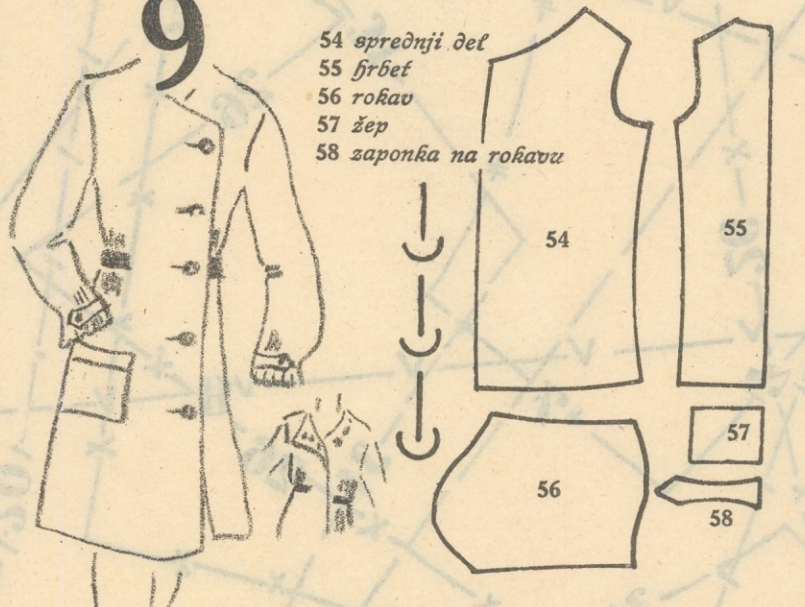

Štev. 7 Obleka za 5 let starega fanta

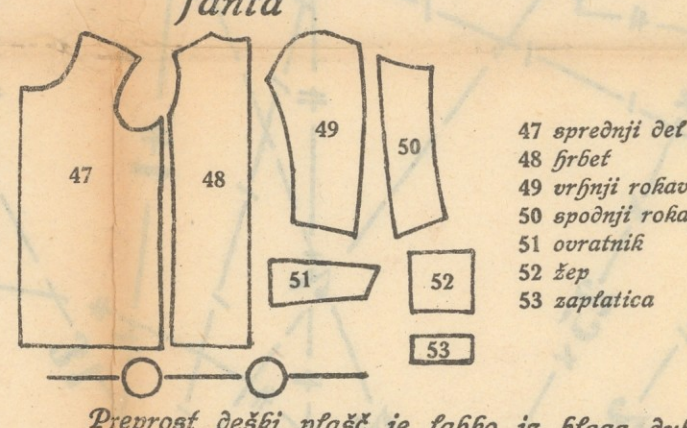
Številčice se zapenja na dva gumba, kroj je pa narejen tako, da se lahko zapenja tudi visoko k vratu, kar je primerno zlasti za simo. Če pa se želi zapeniti na dva gumba, bo pripravo pa je, če jih položimo kar po vrhu. Hlačke so kratke in pritrjene z naramnicami.

Štev. 9 Delovni predpasnik za večjo šolarico

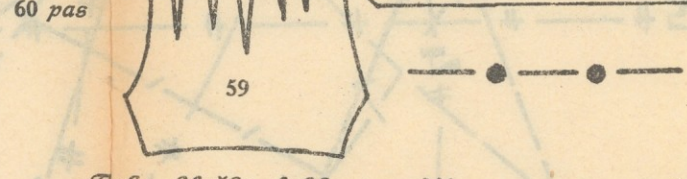
Pri tem predpasniku lahko krojite dva prednika z reverjem, da ga lahko nosite odprtega kakor plašč. Če pa želite imeti zaprtega, kakršnega je na sliki, tedaj si napravite v konice reverja gumbovice. Pač, ki pritrjuje predpasnik zadaj in pri strani, je pripravljen z gumbo. Predpasnik je brez ovratnika, zato da se preko njega položijo ovratniki obleke.

Štev. 8 Plašč za 12 let starega fanta

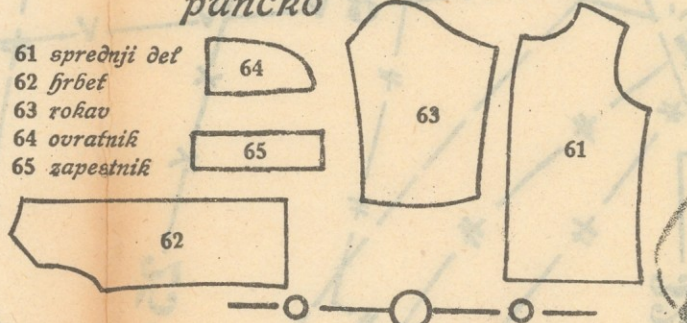
Preprosto deklet plašč je lahko iz blaga dušil brez podlage ali pa iz tanjšega blaga in podložen. Če je plašč iz gladkega blaga, naredite tudi pas iz blaga, s čim se na plašč iz sportnega blaga poda usnjen pas.

Štev. 10 Telovaladne hlačke

Take hlačke lahko naredite v pasu na prožni traji ali pa jih vijete v pas, ki se zapenja pri strani. Če so na prožni traji, potem ni treba delati posnetkov in razporek, ako so pa vijete v pas, zadite posnetke in naredite razporek na desni strani. Pazite pa, da bo pas dovolj širok.

Štev. 11 Plašček za 3 leta staro punčko

Kroj za ta plašček je tako preprost, da plašček res lahko napravite sami. Ovratnik, ki se sprejeda zaveže ali zapne z gumbo, in pa zapetostke naredite iz kolajne ali pfla. Če pa se želite zapeti, prav nič pa ne bo grlo, če bodo gumbi po vrhu. Posebno hudek je tak plašček če je iz žameta.

